

MAGYARSÁGTUDOMÁNYI FORRÁSKÖZLEMÉNYEK

LYMBUS 2023

Tartalom

- 9 CSERMELYI JÓZSEF
A bécsi Erdődy levéltár oklevélsorozatának regesztái
(D 1275–1323. jelzetek)
- 71 ÓSZ SÁNDOR ELŐD
Bejegyzések a balázsfalvi görögkatolikus gyűjtemény
Eber-kalendáriumában (1564–1794)
- 103 PETNEHÁZI GÁBOR
Responsio ad quaestionem dilemmaticam.
Szepsi Laczkó Máté ismeretlen röpirata
- 131 BÓDAI DALMA
Adalék a Thurzó és az Esterházy család konfliktusához:
Czobor Erzsébet végrendelete (1626. március 29.)
- 155 SZENTMÁRTONI SZABÓ GÉZA
Tanúvallomások Balassi Bálintról és az általa az 1580-as évek
közepén birtokadományt nyert két egri huszártisztról
(Fülel, 1629. november 20.)
- 167 BALOGH ZSUZSÁNNA
Bethlen János levele I. Apafi Mihálynak a Bánffy Dénes elleni
vádakról (1674)
- 185 BÁNDI ANDRÁS
Keresztesi Sámuel nyolc levele a gergelyfjai lelkészválasztás
kapcsán (1683–1684)
- 203 TÓTH FERENC
A kuruc király katolizál? Jelentés Thököly Imre 1703-as
áttéréséről
- 215 TÓTH GERGELY
Vizsgálat ifj. Burius János és Bél Mátyás ellen a pietista tanok
ügyében (1711). (A vizsgálatról szóló memorandum eredeti
szövege és fordítása)

- 261 KOCSIS ANNAMÁRIA
A boszorkányság ismeretlen forrásai Szabolcs vármegye levéltárában I.
- 297 LAKI FERENC – VERESS FERENC
Báró Meskó Éva Mária végrendelete (1762, 1772)
- 321 HEGYI ÁDÁM
A Békési Református Egyházmegye özvegy-árvapénztárának alapító okirata (1790)
- 355 DÓBÉK ÁGNES
Katona István történetíró levelei Eszterházy Károly egri püspökhöz. Adalékok Katona munkamódszeréhez és a *Historia Critica Regum Hungariae* kiadástörténetéhez
- 373 DEÁK ÁDÁM
Csanád vármegye anyautasítása és követi végjelentése az 1811/12. évi országgyűlésen
- 399 BUJTÁS LÁSZLÓ ZSIGMOND
Jan Ackersdijck ismeretlen levelei első magyarországi útjáról (1823)
- 427 NAGY ÁGOSTON
Adminisztratív magyarosítási törekvések Pest vármegyében: A megyei statútumok és Knar János kishartai evangélikus lelkész *Egy két szó a' ditső Magyar nyelv ügyében* című munkája
- 465 RÓZSAFALVI ZSUZSANNA
Teleki Sándor színészbarátai, különös tekintettel Prielle Kornéliára
- 491 LAJTAI L. LÁSZLÓ
„I hope that you will go on to clear the many obscure points in Hungarian history”. Arthur J. Patterson levelei Hunfalvy Pálhoz (1871–1885)
- 537 KINCSES KATALIN MÁRIA
A magyar törvényhatóságok 1904. évi köszönőlevelei és hálafeliratai a Rákóczi-hamvak hazahozatala alkalmából

- 575 KISS MÁRTON
II. Rákóczi Ferenc emlékezete Baranya vármegyében
(1903–1940)
- 615 FÓRIS ÁKOS
Szovjet atrocitások és háborús propaganda. Dokumentumok
Nagyszalonta 1944. szeptemberi megszállásához
- 649 PETRÁS ÉVA
Két újonnan feltárt dokumentum a magyar jezsuiták
második világháború utáni vatikáni jelentéseiből
- 671 FEJÉRDY ANDRÁS
Magyarország és a szentszéki–szovjet *modus vivendi* esélye.
Nagy Töhötöm SJ 1946. február 15-i jelentése
XII. Piusz számára
- 711 GECSÉNYI LAJOS
Az altöttingi emigráns „kormány” történetéhez (1947–1948)
- 721 BÁBA VIKTÓRIA – VÁRDAI LEVENTE
Egy pécsi születésű francia idegenlégiós katonai iratai
- 745 GÉCZI RÓBERT
A cionizmus és a zsidók kivándorlása Romániából
(1945–1960)
- 773 BERTALAN PÉTER
Szürke eminenciás Somogyországban
- 805 FARKAS JUDIT ANTÓNIA
„Kedves Hruscsov úr!” Ed Sullivan magyar fiatalok kivégzése
ellen tiltakozó levélíró kampánya (1959)
- 839 LÁSZLÓ SZABOLCS
Magyar írók útijelentései az Iowa Cityben megrendezett
Nemzetközi Íróprogramról (1971–1981)
- 889 PALÁDI RENÁTA
Források az ungvári magyar konzulátus megnyitásához
(1989–1991)

919 SERES ATTILA
A magyarországi rendszerváltás történetének (1985–1994)
hungarikái a kijevei levéltárakban. Kutatási beszámoló,
feltárási jegyzékek és válogatott dokumentumok

A boszorkányság ismeretlen forrásai Szabolcs vármegye levéltárában I.

A 16. század elejétől az 1766. évi tiltó rendelet kiadásáig keletkezett csaknem kétezer magyarországi boszorkányper legnagyobb része forráskiadásokban hozzáférhető. Komáromy Andor *Magyarországi boszorkányperek oklevéltára*¹ című boszorkányper-gyűjteménye mellett Schram Ferenc munkásságának eredménye a háromkötetes *Magyarországi boszorkányperek 1529–1768* című forráskiadvány-gyűjtemény,² amely jelentősen bővítette a 16–18. századból ismert boszorkányperek számát. Az újabb forrásfeltáró munkák a nyolcvanas évek végén indultak meg. 1989-ben jelent meg két reprint kötet Klaniczay Gábor, Kristóf Ildikó és Pócs Éva szerkesztésében. E kötetekbe azok a boszorkányperek kerültek, amelyek kisebb, nehezen hozzáférhető helyi forráskiadványokban jelentek meg, s amelyeket korábban Komáromy Andor és Schram Ferenc is csak a forráskiadványok regesztázásával adott közre.³ Az 1991-ben elindult kutatási projekt eredményeként 1997-ben adták ki a Bessenyei József által szerkesztett *A magyarországi boszorkányság forrásai* sorozat első kötetét.⁴ A forráskiadvány-sorozat a magyarországi boszorkányüldözés közel három évszázadát dokumentálta.⁵

Levéltárosok bevonásával próbálták felderíteni a Komáromy Andor és Schram Ferenc átfogó kutatásai után is ismeretlen, kiadatlan boszorkányperiratokat. Az első kötet 12 vármegyéből közöl perszövegeket szöveghűen, teljes terjedelemben. A második kötet⁶ 2000-ben látott napvilágot, Kis-Küküllő vármegyétől Szabolcs vármegyéig tartalmazza a 16–18. századból származó boszorkányperes dokumentumokat. A Szabolcs vármegyei perek egy része, 29 per nem került bele a forráskiadványba, annak ellenére sem, hogy a tervek szerint helyet kaptak volna a soron következő kötetben. A doku-

¹ KOMÁROMY, 1910.

² SCHRAM, 1970; SCHRAM, 1982.

³ KLANICZAY–KRISTÓF–PÓCS, 1989.

⁴ BESSENYEI, 1997.

⁵ Ugyanezen kutatás keretében *A magyarországi boszorkányság forrásai* sorozatból kimaradt városi (Sopron, Nagybánya, Segesvár) dokumentumokat külön forráskiadvány-sorozatban publikálták. *A magyarországi boszorkányság forrásai – Várostörténeti források* sorozat első kötetében a nagybányai boszorkánypereket Balogh Béla adta közre 2003-ban. A sorozat második kötetét, mely a segesvári boszorkánypereket gyűjti egybe, Hagenthurn Endre szerkesztette. A harmadik kötet a Tóth G. Péter és Németh Ildikó szerkesztésében 2011-ben megjelent *Soproni boszorkányperek*. A sorozatban további két kötet is helyet kapott, a negyedik Pakó László és Tóth G. Péter szerkesztésében gyűjti össze a kolozsvári boszorkánypereket, az ötödik pedig 2016-ban látott napvilágot Brandl Gergely és Tóth G. Péter szerkesztői munkája nyomán, mely a szegedi boszorkánypereket rendezti kötetbe. BALOGH, 2003; HAGENTHURN, 2010; TÓTH G.–NÉMETH, 2011; PAKÓ–TÓTH G., 2014; BRANDL–TÓTH G., 2016.

⁶ BESSENYEI, 2000.

mentumok feltárása Szoboszlai György Csaba nevéhez fűződik. E források azóta is kiadatlanok maradtak, *A magyarországi boszorkányság forrásainak katalógusa*⁷ címet viselő online elérhető adatbázisban találhattunk rájuk vonatkozó adatokat. Az adatbázis létrehozása a Népi vallás a keleti és nyugati kereszténység határán: folyamatosság, változások és kölcsönhatások elnevezésű kutatási projekt keretében valósult meg. A kataszter a perekből kinyerhető legapróbb információkat is kódolva tartotta nyilván. A regeszták az egyes forrásokról tartalmaztak egy rövid leírást (ebben a bíróság és az eljárás típusa, a gyanúsítottak/vádlottak személye szerepelt), az eset dátumát, a forrás leelőhelyét (jelzetszinten), a levéltári leelőhely típusát és a forráskiadványokban már közölt iratokról a forráspublikációkat (szerző, évszám, kötetszám, sorszám és oldalszám, valamint a publikáció minősítése: szövegközlés, szövegismertetés, hivatkozás).

A kiadatlan boszorkányperes iratok Szabolcs vármegye nemesi közgyűlésének és a vármegye törvényszékének az 1700–1783 közötti időszak alatt keletkezett, boszorkányperekkel foglalkozó iratait szedi egy csokorba. A Magyar Nemzeti Levéltár Szabolcs-Szatmár-Bereg Vármegyei Levéltárában őrzött, még kiadatlan, Szabolcs vármegyére vonatkozó periratok a vármegyei Nemesi Közgyűlés iratain belül a Közgyűlési jegyzőkönyvek (Protocolla)⁸ és a Közgyűlési iratok (Acta politica)⁹ között, illetve Szabolcs Vármegye Törvényszékének iratain (Acta judicialia) belül, javarészt a Vizsgálatok (Inquisitiones)¹⁰ ügyiratai között található.

A közreadott iratok négy vizsgálat ügyiratait tartalmazzák, ezek mindegyike a Szabolcs Vármegye Nemesi Közgyűlésének iratai, Közgyűlési iratok (Acta politica) iratanyagából származik. Három különálló perről van szó, mégis felfedezhető bennük egy összekötő kapocs: Kardos Mihályné Mátyusi Katalin személye. Az ötvenes éveiben járó Kardos Mihályné Mátyusi Katalin a Szabolcs vármegyei Székelyben élt. 1700 körül született, erre 1760-as kényszer nélküli vallomása alapján lehet következtetni. A történet további fontos szereplői a szintén székelyi illetőségű özvegy Nehéz Jánosné, aki ellen 1751-ben indult boszorkányper, valamint Mátyusi Ferencné Szaniszló Mária, a falu öreg bábája, aki vélhetően sógorságban állt Kardos Mihálynéval. A két asszony viszonya korántsem nevezhető felhőtlennek, haragos kapcsolatuk hátterében valószínűleg Mátyusi Katalin gyógyító tevékenysége húzódott meg.

Kardos Mihályné Mátyusi Katalin 1754-ben került boszorkányság vádja miatt eljárás alá. Ezt megelőzően két másik boszorkányper irataiban szerepelt neve. Első alkalommal egy 1751-es vizsgálat során találkozhatunk nevével. A székelyi özvegy Nehéz Jánosné boszorkányságáról valló tanúk közül többen is azzal vádolták Katalint, hogy nem engedi egy boszorkányrontás áldozatává esett gyermek meggyógyítását. 1754-ben a Székely közelében fekvő, szintén Szabolcs megyei Kemece néhány „rossz erkölcsű, káromkodó” asszonya ellen indult vizsgálat. A Pásztor Ferencné Orosz Erzsébet, Mihályi Sámuelné Korpai Anna és László Gergelyné Gyulai Erzsébet elleni vizsgálat alkalmá-

⁷ <http://www.vmmuzeum.hu/boszorkanyperek> (A kataszter 2022 elejétől nem elérhető.)

⁸ MNL SzSzBVmL IV. A. 1. a. fondszám alatt található iratok.

⁹ MNL SzSzBVmL IV. A. 1. b. fondszám alatt található iratok.

¹⁰ MNL SzSzBVmL IV. A. 9. b. fondszám alatt található iratok.

val meghallgatott tanúk szintén említették Mátyusi Katalint. Több vallomást tevő is hallotta az asszony szájából, amint magát boszorkánynak nevezte. A tanúk, akik nyilatkoztak Mátyusi Katalinról, mindkét esetben a személye körül felmerült, gyanúra okot adó eseményeket sorakoztatták (kijelentései, fenyegetőzése, gyógyító eljárásai). Ezekből kiderül, hogy közösségén belül és azon kívül is igen rossz megítélés alatt állt. A vizsgálat alá vont asszonyokat különbözőképp büntették, Pásztor Ferencné tüzhalálra ítélték, László Gergelynére 50 korbácsütést mértek ki, Mihályi Sámuelné – aki ellen nem merült fel komoly gyanú –, egyszerűen felmentették.

A kemecsei vizsgálattal nagyjából egy időben, 1754 januárjában merült fel a boszorkányság vádja Kardos Mihályné Mátyusi Katalinnal, és vele együtt a már korábban említett bábával, Mátyusi Ferencnével szemben. Mátyusi Ferencné 50 korbácsütéssel sújtották, míg Kardos Mihálynét a tanúk meghallgatása után tortúrának, azaz kínvallatásnak vetették alá. Az asszony mindent tagadott, s mivel nem tudták bizonyítani boszorkányságát, szabadon engedték. Az ügy 1760-ban ismét napirendre került. Az ügyiratok tanúsága szerint a lefolytatott vizsgálat végén az asszonyt felmentették, és száműzték a vármegye határain túlra.

Az időrendben közölt forrásszövegek első darabja, a Nehéz János özvegye ellen indult per iratanyaga a tanúvallomásokat tartalmazza, a Pásztor Ferencné Orosz Erzsébet, Mihályi Sámuelné Korpay Anna, László Gergelyné Gyulay Erzsébet elleni per iratanyagát képezi a levata, azaz a perfelvételi dokumentum, a tanúkihallgatási kérdőpontok és a tanúvallomások, valamint az ítélet. Kardos Mihályné Mátyusi Katalin és Mátyusi Ferencné Szaniszló Mária boszorkányperes iratainak összességét a perfelvételi dokumentum, a tanúkihallgatási kérdőpontok és a tanúvallomások, Mátyusi Katalin két rendbeli vallomása és az ügyben meghozott ítélet alkotja. Az iratok nagyobbik részét magyar nyelven jegyezték le, a bevezető és záró szövegezést, valamint a perfelvételi dokumentumot az ítélettel latinul.¹¹

A forráscsoport közreadását azért tartjuk fontosnak, mert közzétételükkel a Szabolcs vármegyére vonatkozó boszorkányperes iratok korpusza kiegészül. A források fontosságát és a hozzájuk kapcsolódó téma relevanciáját mutatja, hogy a boszorkányságot, valamint a boszorkánypereseket több tudományág is vizsgálja. E források jelentős adalékul szolgálnak a művelődés- és társadalomtörténeti, mentalitástörténeti, mikrotörténeti, településtörténeti, néprajzi, jogi-jogtörténeti, valamint nyelvészeti kutatásokhoz.

¹¹ Köszönettel tartozom Tuza Csillának a latin szövegek átírásához nyújtott segítségéért.

Források¹²

I.

Szabolcs vármegye pere Nehéz János özvegye ellen, 1751

1. Szabolcs vármegye tanúvallatási jelentése

Székely, 1751. április 23.

MNL SzSzBVmL IV. A. 1. b. Fasc. 52. No. 486.¹³ (egykorú másolat)

Anno 1751 Die 23^{ua} mensis Aprilis in possessione¹⁴ Székelly¹⁵ ad instantiam Relictae Viduae¹⁶ Joannis Nehéz peracta.¹⁷

Primus Testis Providus¹⁸ Michael Kardos Incola¹⁹ Székeliensis colonus spectabilis²⁰ Domini Stephani Zoltán²¹ annorum circiter 58. juratus et fassus ad 1^{mm} et ad omnia nihil.²²

Secundus Testis Stephanus Thott incola Székeliensis colonus scilicet Domini Stephani Zoltán annorum circiter 38 juratus et fassus ad 1^{mm} et ad omnia fatetur.²³ Maga a Fatens,²⁴ az Utralis²⁵ személynek semi boszorkányságát nem tudja és nem tapasztalta, hanem hallotta Ur Mihály nevű székelyi Embertül, hogy egy alkalmatossággal²⁶ az Utralis személy Ur Mihálytól kért volna kenyeret, és hogy nem adott. Történt, hogy akkor éjzaka böcsőben való Gyermekeének az karjá annyira megh romlott, hogy mais nem bírja,²⁷ és hogy Ur Mihály kérdészte volna az Utralis asszonyt (mutatván néki a Gyermekek Karját) hogy mi lelte volna arra felelt Ur Mihállynak az Utralis asszony ne

¹² A forrásokat betűhív átirásban közöljük, a szövegben előforduló latin és magyar nyelvű rövidítéseket a folyóirat közlési elveivel igazodva, jelölés nélkül oldottuk fel. A latin szavak magyar jelentését, valamint a régies kifejezések magyarázatát lábjegyzetben tüntettük fel. A betoldások, utólag bejegyzett szövegrészek kurzíváltan szerepelnek.

¹³ Az írat külzetén korabeli tárgyszó: Malefactor: gonosztevő (latin).

¹⁴ Possessio: helység (latin).

¹⁵ Székely, Szabolcs vármegyei település (H).

¹⁶ Relicta vidua: hátrahagyott özvegy (latin).

¹⁷ Az írat utrum, azaz vallatási kérdőpontok nélkül.

¹⁸ Providus: a jobbágyok tiszteleti címzése (latin).

¹⁹ Incola: lakos (latin).

²⁰ Spectabilis: tekintetes (latin).

²¹ Zoltán István (*Stephanus Zoltán*) Szabolcs vármegye szolgabírója.

²² Az első tanú Kardos Mihály székelyi lakos, tekintetes Zoltán István úr jobbágya, mintegy 58 éves, megeskettetvén az első pontra és a továbbiakra semmit sem vall.

²³ A második tanú Tóth István székelyi lakos, tekintetes Zoltán István úr jobbágya, mintegy 38 éves, megeskettetvén az első pontra és a továbbiakra vallja.

²⁴ Fatens: tanú (latin).

²⁵ Utralis: vizsgálat alatt lévő (latin).

²⁶ Alkalmatosság: alkalom.

²⁷ Előtte lehúzva: „karján valami támat ki ment az Karja az Gyermekeknek mais roszul vagyon”.

vitted volna úgy mond a Gyermekedet az Falu Bábájához, és megh gyógyult volna a Gyermeked.

Tertia Testis Elisabetha Kalmár Consors²⁸ Michaelis Ur Libertini²⁹ in Possessione Szekelly degentis Annorum Circiter 28. jurata et fassa. Ad 1^{mm} et ad omnia.³⁰ Egy alkalmatossággal az Utralis személly az fatenshez kenyér kérni mévén és hogy kenyeret nem attanak azon éjczaka az Fatens Bölcsöben fekvő Gyermeké kétszer fel sivalkodván,³¹ reggel látta az fatens hogy az Gyermekének az karja úgy megh romlott hogy éppen meg nem lehetett hajtani, és midőn az Fatens az megh romlott Gyermekét az Utralis Aszszonynak vitte volna, és a midőn mutogatta volna, akkor a Leanya az Utrális Aszszonynak az fatensnek felelte, adgy úgy mond aki mit kér tülled, de akkor az Utralis Aszszony semit sem felelt hanem tekenős beka husal megh kérvén³² [?] az Gyermek karját azzal az fatenst el bocsátotta, következett annak utánna circiter 4. vagy ötöd nappal éjczakának idejin hogy ismét az Fatens Gyermeké egy néhányszor az bölcsöben fel sivalkodott, és látta a fatens hogy az Gyermekécskéjének karja nem természet szerint romlott volna meg ment ismet a Fatens Mátyusi nevü Falu Öreg Aszszonyához ki az fatensnek felelt meg nézvén az Gyermek karját csak³³ megh kente és megh vonogatta, annak utánna ismét az fatens az megh romlott Gyermekét az Utralis Aszszonynak vissza hozván felelt az fatensnek ne vited volna ugymond Mátyusinének megh gyógyítottam volna a Gyermekedet de eszt nem lehet megh gyógyítani mert álmában eték megh a gonoszok ezen az okon a Fatens gyanuskodik az Utralis személly iránt és azon okamiatt gyanakussága a tanunak, hogy nevezet Sandor Borka aszt mondotta, hogy ha Mátyusiné engedné az Toth Mihállyné Gyermekét megh gyógyítaná de a Mátyusi Kati nem engedi.

Quarta Testis Barbara Bélteki Relicta Joannis Ur in Possessione Székelly commorans³⁴ Annorum Circiter 58. jurata et fassa ad 1^{mm} et ad omnia.³⁵ Az fatens az Utralis Aszszonynak nyilván valo Boszorkányságát nem tudja, hanem hallotta az Utralis aszszonytul a Fatens hogy mondotta En úgy mond megh gyógyítottam volna Orosz alias Thott Mihálnét ha Mátyusinéjék engednék, de eök nem ingedik, gyógyicsa megh azért ha megh ette. Az fatens abbanis gyanakodik az Utralis Sándor Borkára, hogy a midőn kenyeret kért volna az Utralis Aszszony az Fatens Menyétül Ur Mihállynétül, és nem adván nékie akkor éjczaka az böcsöben fekvő Gyermeknek fel sivalkodása után az karja megh romlott és mais úgy vagyon.

²⁸ Consors: házastárs (latin).

²⁹ Libertinus: szabados (latin).

³⁰ A harmadik tanú Kalmár Erzsébet, Ur Mihály szabados jobbágnak felesége, Székely helységben, mintegy 28 éves, megeskettétvén az első pontra és a továbbiakra vallja.

³¹ Sivalkodik: fájdalmában, huzamosan vagy ismételten magas, sívító hangot hallat.

³² Előtte lehúzva: „keresvén”.

³³ Előtte lehúzva: „felelt”.

³⁴ Commorans: lakó (latin).

³⁵ A negyedik tanú Bélteki Barbara, Ur János özvegye, székelyi lakos, mintegy 58 éves, megeskettétvén az első pontra és a továbbiakra vallja.

Quintus Testis Michael Ur in Possessione Székely degens Annorum Circiter 36. juratus et fassus ad 1^{mum} et ad omnia.³⁶ Az okon gyanakoszik az Fatens Utrumba nevezett Sándor Borkára Boszorkánysága iránt, hogy egy alkalmatossággal az Fatens házához menvén nevezett Sándor Borka kenyeret kérvén kölcsön, és hogy nem attak azon éjczaka az Fatens Gyermeké kétszer vagyis háromszor fel sivalkódván, más nap reggel az gyermek karja fel³⁷ volt sugorodva és mais ugy vagyon asztatt a fatens Felesége észre vévén hogy tétemény³⁸ volna el ment Utrumban nevezet Sándor Borkához hogy mi lelte értékeszhetnék, és ha meg gyógyíthatná gyógyétaná megh, de semit sem segéttvén a gyermek karján vitte Mátyusiné falusi Öregh Aszszonyához azis semit sem segetvén rajta vitte viszont nevezet Sándor Borkához kiis akkor aszt felelte a fatens feleségének ne vitted volna ugymond Mátyusinéhez és én meg gyógyíthatam volna Gyermekedett, *gyogyicsa meg Mátyusiné ha megrontotta*³⁹ ezen kívül Orosz Mihállyné felöl aszt mondotta az Utralis Aszszony hogy ha Mátyusiék⁴⁰ engednék én ugy mond meg gyógyéthanám Orosz Mihállynét. Ezen okán gyanuskodik az Fatens Sándor Borka boszorkánysága eránt.

Sextus Testis Georgius Kondás subulcus spectabilis Domini Stephani Zoltán Annorum Circiter 38. juratus et fassus. Circiter⁴¹ 8 esztendeje miolta az fatens az Utralis Aszszont ésmeri de leg kisseb boszorkányságát nem tapasztalta se nem hallotta.

Septima Testis Anna Thott Consors Georgii Kondás in Possessione Székely comorantis annorum circiter 22. jurata et fassa, uti praecedens sextus testis.⁴²

Octava Testis Barbara Nagy Consors Stephani Thott Incolae Szekelyiensis, colonus [!] spectabilis Domini Stephani Zoltán annorum circiter 28 jurata et fassa ad 1^{mum} et ad omnia audita refert.⁴³

9na Testis Catharina Juhász consors Stephani Kardos in Possessione Székelly degens annorum circiter 26. jurata et fassa ad 1^{mum} et ad omnia nihil.

10na Testis Sára Kardos consors Joannis⁴⁴ Murnics in Possessione Székelly degens annorum circiter 18. jurata et fassa ad 1^{mum} et ad omnia nihil.

11na Testis Anna Pap Relicta Georgii Pilner in Possessione Székelly annorum circiter 30. jurata et fassa nihil.

12na Testis Maria Szücs Consors Michaelis Gábor in Possessione Székelly degens annorum circiter 28. jurata et fassa nihil saluva audita refert.

³⁶ Az ötödik tanú, Ur Mihály, Székelyen lakozó, mintegy 36 éves, megeskettvén az első pontra és a továbbiakra vallja.

³⁷ Előtte lehúzva: „öszve”.

³⁸ A boszorkánysághoz, a babonasághoz kapcsolódó, a rendkívülinek tartott cselekvésre (rontásra) használt kifejezés.

³⁹ Utólagos betoldás.

⁴⁰ Előtte lehúzva: „ugymond”.

⁴¹ Előtte lehúzva: „Az Fatens”.

⁴² Uti praecedens sextus testis: miként az előző hatodik tanú (latin).

⁴³ A nyolcadik tanú Nagy Barbara Tóth István felesége, székelyi lakos, tekintetes Zoltán István úr jobbágya, mintegy 28 éves, megeskettvén az első pontra és a továbbiakra a már hallottakat adja elő.

⁴⁴ Előtte lehúzva: „Mur”.

13^{ius} Testis Michael Orosz Incola Szekelyiensis, colonus⁴⁵ spectabilis Domini Stephani Zoltán annorum circiter 36. juratus et fassus. Az Utralis Ászszony iránt az Fatens semmi boszorkányságot nem tud a Fatens hanem masoktól hallotta hogy nevezet Ászszony mondotta volna hogy ha ugymond Mátyusiné megh engedi én megh gyógyítom Rác Erskott az fatens feleségét. Caeterum pro futuro relinquitur.⁴⁶

II.

Szabolcs vármegye pere Pásztor Ferencné Orosz Erzsébet, Mihályi Sámuelné Korpay Anna, László Gergelyné Gyulay Erzsébet ellen, 1754

1. Perfelvétel Pásztor Ferencné Orosz Erzsébet, Mihályi Sámuelné Korpay Anna és László Gergelyné Gyulay Erzsébet ügyében

Rácféhértó, 1754. május 10.

MNL SzSzBVmL IV. A. 1. b. Fasc. 55. No. 471.

Anno 1754 die 12ª mensis Januarii in oppido Kiss Várda⁴⁷ sub sede judiciaria revisoria Captivorum magistratualium continuatim celebrata

Levata est causa⁴⁸

Nobilis Josephi Niczky⁴⁹ de eadem, qua Incltyi Comitatus de Szabolcs ordinarii Fiscalis adequo est.

Contra et adversus⁵⁰

Personaliter adstantes Elisabetham Orosz, Annam Korpay, Elisabetham Gyulai omnes ex facie possessionis Kemece⁵¹ ad carceres Magistratuales ex eo capite deductas I.I.I. quod hae oblitae Dei omnipotentis, non perpenso tanto scaelere, immemores aeternitatis, inaudito et horrendo daemonum consortio semet ipsas associare, malitioso sagarum numero semet adscribere pactum cum Daemone inire, taliter homines cruciari, damna Corporis inferre superstitiose vitam daemone addictam⁵² traducere non abhorruissent. In fundamentum expositionis adducit fiscalis inquisitionem sub R. qua si ad adaequatam probam minus sufficeret, cuperet,⁵³ adstantes primo tum ratione eliciendorum

⁴⁵ Colonus: jobbágy (latin).

⁴⁶ Caeterum pro futuro relinquitur: Egyeztetve, a jövőnek megtartatik (latin).

⁴⁷ Kisvárda, Szabolcs vármegyei település (H).

⁴⁸ Levata est causa: felvétellett valaki pere, „vétellett elő valaki ügye” (latin).

⁴⁹ Niczky József (*Josephi Niczky*) Szabolcs vármegye ügyésze.

⁵⁰ Contra et adversus: ellen, valakivel szemben (latin).

⁵¹ Kemece, Szabolcs vármegyei település (H).

⁵² Lehúzza: „Consecratam”.

⁵³ Lehúzza: „Cupit, Fiscalis”.

Complicum tum clarioris veritatis torturari tandem ad sensum Quaestionis 49. Partis 1^{ae} Carpzovii⁵⁴ igne cremandas decerni.

Franciscus Senior Szunyogh⁵⁵ de eadem Inclyti Comitatus de Szabolcs Vicecomes Egregiis uni ex ordinariis, aut eodem nefors impedito substituto quoque praelibati Inclyti Comitatus judici nobilium et jurato assessori, seu Actualibus, seu assumendis salutem cum omni prosperitate. Conquaestum est mihi nomine et in persona Generosi Domini Ladislai Svaby de eadem velut A. qualiter videlicet annis non pridem retroactis 1750 1751 et 1752, tempore videlicet primae per Rusticos solitae cultivationis turcici Tritici vulgo teneri búza⁵⁶ in mensem Iunium incidentis, Generosus aequae Dominus Joannes Vékony ut I. nescitur unde motus, et quo temeritatis ausu ad id inductus positivo tamen nocendi studio ut ex actu patrato elicitur comminatus Mariam Veréb providi Joannis Tóth viduam in possessione Búly hic Inclyto Comitatus ingremiata residentem fundumque⁵⁷ partis A inhabitantem, adeoque jurisdictioni ejusdem subjectam non sine vi et potentia mediante, superius jam denotatis temporibus ad⁵⁸ cultivationem turcici tritici *sui*⁵⁹ medio sui et proprii missi et destinati Michaelis Kiraly servi sui⁶⁰ violenter⁶¹ compellere et compelli facere,⁶² cum gravi Nobilitatis Laesione ac invasione *ac invasione*⁶³ nil pensi duxisset. Quod grave praejudicium et manifestam nobilitaris praerogativae suae Laesionem sponte et libere praeter violentiae poenam missi et destinati homagii Expensas hactenus erogatas et ex post erogandas, nec pro Imperialibus 100 idem Quaerulans experiri voluisset.

⁵⁴ Benedikt Carpzov (1595–1666) lipcsei jogtanár, a szász választófejedelem titkos tanácsosának műve a *Practica nova imperialis Saxoniae rerum criminalium*. A perszövegek ügyészi vádbeszédeiben a 17. század végétől közvetlenül is történik hivatkozás Carpzov jogkönyvére. TÓTH G., 2020, 306. A hivatkozott rész: Quaestionis 49. Partis 1. Quomodo puniantur Malefici ac Sagae cum Daemone paciscentes, seque ipsi mancipantes? Mi módon kell büntetni az ördöggel szövetező és hozzá kötődő boszorkányokat és gonosztevőket?

⁵⁵ Szunyogh Ferenc, id. (*Franciscus Senior Szunyogh*) Szabolcs vármegye alispánja (1754–1759).

⁵⁶ Teneri búza: kukorica.

⁵⁷ Előtte lehúzza: „inhabitantem fundum partis A residentem”.

⁵⁸ Előtte lehúzza: „vel ideo pro”.

⁵⁹ Utólagos betoldás.

⁶⁰ Utána lehúzza: „partis utpote”.

⁶¹ Előtte lehúzza: „vo”.

⁶² Előtte lehúzza: „facere in [---] fundum quoque ejusdem men[---] irreniando”.

⁶³ Utólagos betoldás.

Cum autem universi actus potentiarij patriae legibus, signanter numeris 67. 68. sed et 48. Partis 2ae, articulis item 3. 4. 1608,⁶⁴ 23. 1613,⁶⁵ 29. 1609⁶⁶ quin 36. 1655,⁶⁷ numero item 82o ejusdem 2ae,⁶⁸ ita signanter Decreto 6. articulo 6to, ultimo Decreto 1. 24. aliisque super quibuslibet violentiisque⁶⁹ et super quoslibet patratores conditis et sancitis regni constitutionibus vetiti et prohibiti sub poena in iis declarata haberentur.

Vellet proinde praelibata pars A. praememoratam partem I. ratione de praevia in longo litis processu, verum brevium duntaxat jam citatarum regni legum vigore, uberiusque si necessum fuerit citandarum in jus causamque coram me substituto vice comite mihiq[ue] adjungendis Judice nobillium ac Jurato assore convenire, convento in poena potentiae minoris lege specificata, reffusione expensarum partim errogatarum, partim errogandarum finem usque litis facillime Rh. flor. 60. superantium salvo manente judiciario calculo convinci aggravari⁷⁰ atque adeo omnimodum jus et justitiae complementum reali et effectiva executione mediante impendi et administrari lege regni requirente.

Pro eo vobis praesentibus requirendi ad legitimam memoratae partis A. et⁷¹ Exponentis requisitionem erga praefatum I. accedendo assignatisque vel transmissis eidem praesentium paribus eundem ita certificetis, quatenus idem I. in possessionem N. Halász⁷² in hocce jam praefato Inclyto Comitatu de Szabolcs habitam, die 27a Mensis currentis et Anni infrascriptis cum subsequentibus juris sufficientibus diebus sive per se, sive per Legitimum mandatarium suum coram me, mihiq[ue] adjungendis Judice nobillium et Jurato assessore, ubi me eotum judicialiter consessurum intellexerit rationem facti efficacem reddiditurus, iudiciumque de praemissis recepturus,⁷³ Comparere venit nec intermittat sin minus ego attamen in praemissis id sum facturus quod juris et veritatis ordo dictaverit Secus non facturus. Datum Raczfejerto⁷⁴ Die 10^a Mensis May 1754.

[Az irat külzetén:] Causa Fiscalis contra Elisabetham Orosz, Annam Korpay, Elisabetham Gyulai sagas. Levata 12a Január 754 in oppido K. Várda

⁶⁴ Tripartitum II. rész 67. 68. és 48. cím. A kisebb hatalmaskodásokról és ezek tárgyában az ítélethozásról; Arról az esetről, melyben valakit a kisebb ítéletnél fogva is letartóztatni lehet; Azoknak a károknak megtérítéséről, a melyeket az egyházi személyek tisztjei okoznak.

⁶⁵ 1613. évi XXIII. törvénycikk az erőszakosságokról és a jószágfoglalásokról a korábbi országgyűléseken kelt törvénycikkelyeknek világosabb megmagyarázása.

⁶⁶ 1609. évi XXIX. törvénycikk a mult országgyűlés végzései közül, az erőszakosságokra és a jószágfoglalásokra nézve kelt 3. és 4. cikkelyeknek érvényben hagyása, helyes értelmezése és az azokban való eljárás módja.

⁶⁷ 1655. évi XXXVI. törvénycikk. A nemesítésnek korábbi módja megtartandó, és a közzététel abban a vármegyében történjék, a melyben a közzététető lakik.

⁶⁸ Tripartitum II. rész 82. cím. Hogy a perleszállítás kétféle módon szokott történni.

⁶⁹ Előtte lehúzza: „et super quoslibet patratores”.

⁷⁰ Előtte lehúzza: „missi item et destinati homagio convinci et”.

⁷¹ Előtte lehúzza: „requisitionem”.

⁷² Nagyhalász, Szabolcs vármegyei település (H).

⁷³ Előtte lehúzza: „prea[---] [---] destinati velut juri [---] juri [---]”.

⁷⁴ Rácfehértó (ma: Újfehértó) Szabolcs vármegyei település (H).

/Ördöggel való szövetségkötés és babonáskodás bűne miatt helyezték vád alá a három kemecsei asszonyt, Pásztor Ferencné Orosz Erzsébetet, Mihályi Sámuelné Korpay Annát és László Gergelyné Gyulay Erzsébetet. Az ügyész kéri, hogy amennyiben a nyomozás nem bizonyul elegendőnek a bizonyításhoz, az igazság minél tisztább megismerése érdekében, vessék kivallatás alá a vádlottakat. Végül, ha bebizonyosodott tettük, Benedikt Carpszov jogkönyvének iránymutatása szerint büntetésük tűzhalál legyen./

2. Tanúkihallgatási jegyzőkönyv Márton Györgyné, Bányai Gábor özvegye és Vajas Györgyné ellen

Kisvárdra, 1754. március 30.

MNL SzSzBVM L IV. A. 1. b. Fasc. 55. No. 458.

Infrascriptus recognosco, quod ego cum adjuncto Jurato assessore generoso Domino Andrea Fejér,⁷⁵ penes commissionem spectabilis ac Generosi Domini Senioris Francisci Szunyoghi de eadem, Incltyi Comitatus de Szabolcs substituti Vicecomitis pro parte et ad Instantiam Elisabethae Orosz providi Francisci Pasztor, Incolae Kemecsiensis Conthoralis, talem prout sequeretur peregi Collateralem Inquisitionem.⁷⁶

De eo utrum:⁷⁷

1mo Tudgyaé vagy hallottaé 'a Tanú, Kemetsén lakozó Márton Györgyné, Vajas Ersébet, Pásztor Mária, Bányai Gábor meg hagyatott özvegye, Bányai Ersébetth Vajas Györgyné minemű erkölsűek légyenek, nem de nem részegessek, lopók, káromkodók, vagy kurvák vóltaké, most is olyanoké, egy szóval minemű feslet erkölsét tudgya vagy hallotta 'a Fatens, környül álló képpen vallyá meg 'a Fatens?

2do Kit tud ezen dologban jó Tanunak lenni?

Prima testis Barbara Biró, in capillis constituta⁷⁸ Kemetsiensis annorum circiter 36. jurata examinata fatetur: 'A Deutrális⁷⁹ Személyek közzül kettére semmit sem tud 'a Tanú; hanem Vajas Mihályné, Bányai Ersébetet tudja, hogy részeges, mert gyakorta látta részegen.

Secundus testis Michael Kovács incola Kemetsiensis annorum circiter 40. juratus examinatus fatetur ad 1um: 'A Tanú az deutralis személyekre hasonlól⁸⁰ semmit sem tud; hanem tudja azt bizonyosan, hogy most Bóldog asszony havába⁸¹ múlt esztendeje, egy nagy butykos korsó teli égett borral, az házába bé ment 'a Tanúnak Vajas Mihályné, Bányai Ersók részegen, és az Tanú kérdezte, hogy hol vette, mellyre felelt

⁷⁵ Fejér András (*Andrea Fejér*) Szabolcs vármegye főesküdtje.

⁷⁶ Collateralis Inquisitio: mellékvallatás (latin).

⁷⁷ De eo utrum (latin): „arról, hogy vajon”. A vallatási kérdőpontok latin elnevezése.

⁷⁸ In capillis constituta (latin): hajadon.

⁷⁹ Deutrális (latin): vizsgálat alá vont.

⁸⁰ Előtte lehúzva: „közzül”.

⁸¹ Boldogasszony hava január.

Bányai Ersók, most vette négy, négy, poltrán⁸² meszellyét⁸³ a Zsidótúl, az alatt 'a Tanú házában el alutt Bányai Ersók, ezen Tanú pedig az ipához⁸⁴ Vajas Györgyhöz küldött, meg izenvén, hogy az Menye nálla van, egy nagy butykos égett borral, melly izenetire e Tanúnak Vajas György öitse Vajas István érette ment Bányai Ersókért, és meg verte, az égett bort pedig el vitte, annakutánna hallotta 'a Tanú, hogy az árendás⁸⁵ zsidó házából lopta volt, az égett bort. Ad 2^{dum}: Vajas Istvánt tudja jó Tanúnak lenni.

Tertius testis Georgius Lakatos Zingarus⁸⁶ Kemetsiensis, annorum circiter 38. juratus examinatus fatetur ad 1^{mum}: Egy alkalmatossággal 'a Tanú lakadalmat tartott, és a Lakadalomban hivatlan bé ment Vajas Mihályné, Bányai Ersók részegen kit is ipa respectusaért⁸⁷ leültettek enni, akkor látta 'a Tanú, hogy olly részeg volt, hogy Salva Venia⁸⁸ el hugyozta magát, az emberek között.

Quarta testis Barbara Lakatos consors praecedentis testis Georgii Lakatos, annorum circiter 30. jurata examinata fatetur sicuti praecedens in Ordine Testis Georgius Lakatos.⁸⁹

Quinta testis Anna Bodnár consors Thomae Pásztor incola Kemetsiensis annorum circiter 26. jurata examinata fatetur ad 1^{mum}: Tudja 'a Tanú bizonyosan, mivel sok izben látta részegen, hogy Vajas Mihályné Bányai Ersók részeges asszony, azt is hallotta, hogy Kemetsén a Zsidótúl, egy butykos⁹⁰ égett bort el lopott volna.

Super cujusmodi praevio modo in possessione Kemece die 24ª Martii Anni infrascripti per me peracta Collaterali Inquisitione praesentes extradedi Litteras Testimoniales⁹¹ in oppido K. Varda die 30ª Martii 1754.

Michael Zoltán de Csepe⁹²

Incltyi Comitatus de Zabolcs ordinarius Judex nobilium⁹³ manu propria⁹⁴

[Az irat külzetén:] Causa Fiscalis contra Elisabetham Orosz, Annam Korpay, Elisabetham Gyulai sagas. Fasciculo 55. Actorum, No. 458. 1754 Ordin. Criminalis cum adnexis Levata 12^a Január 754 in oppido K.Várda.

⁸² Poltra: másfél krajcár, azaz fél garas értékű pénznem.

⁸³ Meszely: űrmérték, főleg bor mérésére használták. Fél iccének, azaz megközelítőleg 0,42 liternek felel meg. MNL 3., 586. és BOGDÁN, 1991, 240–241.

⁸⁴ Ipa: após.

⁸⁵ Árendás: bérlő.

⁸⁶ Zingarus: cigány (latin).

⁸⁷ Respectus: tisztelet (latin).

⁸⁸ Salva venia: bocsánat a szóért (latin).

⁸⁹ Mindenben ugyanazt vallja, mint az előző tanú, Lakatos György.

⁹⁰ Butykos: szűk nyakú, lapos üveg, korsó vagy mázas cserépedény, melyben szeszes italt, főleg pálinkát tartottak.

⁹¹ Litterae testimoniales: bizonyoságlévél (latin).

⁹² Csepei Mihály Zoltán (*Michael Zoltán de Csepe*) Szabolcs vármegye főszolgabírója.

⁹³ Judex nobilium: szolgabíró (latin).

⁹⁴ Manu propria: saját kezével (latin).

3. Tanúkihallgatási jegyzőkönyv Pásztor Ferencné, Pásztor Gergelyné és Ujfalusi Sámuelné ellen

Kemecse, 1754. január 21.

MNL SzSzBvML IV. A. 1. b. Fasc. 55. No. 458.

Infrascriptus Inclyti Comitatus Szabolcsiensis substitutus Judex nobilium, recognosco, quod Anno, Loco, Dieque Infrascriptis sequentem peregerim Magistratualem Inquisitionem.

De eo utrum!

1mo Micsoda boszorkányságát tudgya, látta, hallotta a Tanú, Kemecsen lakó Végső Pásztor Ferencznének, Orosz Ersóknak, Pásztor Gergelynének Gyulai Ersóknak, Ujfalusi Samuelnének Korpai Annának le tett hiti szerént vallya megh.

2do Hát azóltatúll fogvást, miolta tudni illik Szolgabíró Elek Uram azon szemelleyek iránt esketett micsoda Szókat hallott a Tanú valamellyiktúll, nem de nem esett é ilyen szókat közöttök: Csak megh ne sütögessenek, s hitemre bocsássanak mindeneket megh vallot, az Lelkemet ell nem viszen, ha hallotta a Tanú vallya meg kitúll hallotta.

3^{io} Vallya megh a Tanú azt is, hogy miolta Várdábúll ki szabadultak az Utralis Szemelleyek kinzották e Vajas Mihálllynét, és ugyan csak azon Szemelleyek voltak e vagy mások, mikor kinzották vallya megh a Tanú hiti szerént.

1ma Testis Elisabetha Vajas, consors providi Georgii Márton annorum 30. jurata examinata fassa est ad 1^{muum} Zab aratáskor ki menvén a Tanú aratni, ez miatt az Barázdában le ülepedet vólna, semmitt sem aludott, egyik kezében az kés, másikban pedig egy darabb kenyér lévén szemeivell látta szemelley szerént látta Végső Pásztor Ferencznét egy lepedőben maga felé menni; a holottis ugyanazon alkalmatossággal a Tanut ugy megh nyomta, hogy egy óráigh sem szólhatott a Tanú. Ad 2^{dum} nihil, ad 3^{ium} audita refert et addit, hogy az mostani Tokai⁹⁵ vásárkor Vajas Mihálllyné panaszolkodott mondván: Nézze kegyelmed milyen ronda a testem most is megh kinosztak, az minttis a Tanú szemeivell látta a Testén a harabdálást, és csipededest.

2da Testis Elisabetha Bányai consors Michaelis Vajas annorum circiter 22. praevio juramento⁹⁶ fatetur ad 1^{muum} Három hetes házasság alig lévén a Tanú, midőn semmit sem aludot vólna az Kamorában,⁹⁷ az utralis szemelleyek rajta mentek, azon az okon Pásztor Ferenczné, hogy miért ment Vajashoz a Tanú, mert az eő Leányát vette vólna ell, Ujfalusi Samuelné pedig azért, mert nem vette ell a Tanúnak a Bátyya az Leányát, az melly kamarában ismintt háló helyében igen kinoszták, marczongották, és az ágyrull az földre csapták. Ad 2^{dum} nihil, ad 3^{ium} Most is a legh közelebb ell múlt Tokai vásár alkalmatosságávall, kevés idővell⁹⁸ az Vásár előtt ugyan azon utralis szemelleyek megh nyomván a Tanút rutúll harabdálták csipdesték eszt mondván: ha száz gyermeked lesz is egy sem

⁹⁵ Tokaj, Zemplén vármegyei település (H).

⁹⁶ Praevio juramento: az előző eskü alatt, előzőleg letett eskü alatt (latin).

⁹⁷ Kamora: kamra.

⁹⁸ Előtte lehúzva: „előtt”.

éll tovább három, és négy napnál. *Authenticata Confirmat et addit*⁹⁹ azon okbul tudgya hogy rajta mentek, mert akkoron a midön rajta mentek magok mondottak meg miért mennek rajtok lött az Tokai só Házban is mintt Lovok oda völt velek és söt vittek is haza.¹⁰⁰

3ma Testis Nobilis Persona¹⁰¹ Anna Zsidai consors Egregii¹⁰² Francisci Abraham annorum 56. juramento praemisso fassa est ad 1^{muu} Nihil, Ad 2^{dum} Magátull hallotta a Tanú eő Kegyelme Pásztor Gergellynéüül az midön Várdábül ki szabadult vólna, hogy ha ugy mond megh nem sütogetnek, s hitemre bocsátanak mindenecket ki vallok, nem viszem ell az Lelkemen, mert nem az égh megh a ki Tömlöczben völt, hanem más a ki kin volt. Ad 3^{uum} Szemeivell nem látta e Tanú kinzássát Vajas Mihálynének, hanem aszt látta hogy olyan mostis a teste, mintt ha az ebek marczangolták vólna össze.

4ta Testis Maria N. virgo in capillis constituta¹⁰³ Annorum Circiter 13. ad deutri puncta fassa est uti in Benigno examine esset.¹⁰⁴

5ta Testis Maria Pásztor annorum 60. jurata examinata fatetur ad 1^{muu} 2^{dum} 3^{uum} Nyilván vallya e Tanú, hogy az midön Vajas Mihály a Tanúnak az Leányát ell vette, az után csak kevés idővell az Tanúra az utralis személyek reája mentek, és egy nagy darab ló ódalt házához vittek a Tanúnak mondván: főzd megh eszt az Leányodnak, hijd osztán reá vendégségre, de az ló ódalon az Tanú az bürit rajta nem tapasztalta. Most pedig ez ell mult Tokai Vásár után Székellyben lakó Mátyusi Kati Pásztor Ferencznél lévén az holott a Tanú is jelen völt aszt mondotta no ugyan lova völt Pásztor Ferencznének, ugyan csak ki is völt ám tudni illik Vajas Mihályné.

6us et 7ma Testes Providus Franciscus Pásztor annorum 66. consors ejus Juditha Kontrás annorum 42. jurati examinati fatentur concorditer.¹⁰⁵ Szájábull hallották Mátyusi Katinak ez most ell múlt Tokai Vásár után az Tanuknál lévén szálva hogy mondotta légyen: no ugyan lova völt Pásztor Ferencznének, mégh ugyan ki is völt, *Authenticata Confirmat clarificat que modo*¹⁰⁶ *hogy jó lova volt tudni illik Vajas Miskáné, s panaszkoldott neki ezekrül maga Vajas Miskáné is*¹⁰⁷ mellyre is e Tanúk, hogy meri kegyelmed aszt mondani, az kire ujjobban felelt Mátyusi Kati is aszt mondom bizony én, mert énis Boszorkány vagyok eöis tudni illik Pásztor Ferenczné, aszt pedig önkint semmi kényszerítés néküül ezen esküvéssell mondotta Isten ugysegélylen aszt mondom most is, hogy Boszorkány vagyok.

⁹⁹ *Authenticata Confirmat et addit*: a tanú hitelesíti saját vallomását és hozzáteszi (latin).

¹⁰⁰ Lapszéli feljegyzés.

¹⁰¹ *Nobilis persona*: nemes személy (latin).

¹⁰² *Egregius*: nagyságos, tisztelt (latin).

¹⁰³ *Virgo in capillis constituta*: szűz hajadon (latin).

¹⁰⁴ A kérdőpontokra mindenben úgy vall, mint a kegyes vallatás során.

¹⁰⁵ A hatodik és hetedik tanúk, Pásztor Ferenc, 66 esztendő és az ő felesége Kontrás Judit, 42 esztendő, egységesen vallják.

¹⁰⁶ *Authenticata Confirmat clarificat que modo*: a tanú hitelesíti és tisztázza saját vallomását ily módon (latin).

¹⁰⁷ Lapszéli feljegyzés.

8va Testis Barbara Csik consors Michaelis Juhász annorum 22. praemisso juramento fatetur ad utri puncta: Egy alkalmatossággall Pásztor Gergelyné a Tanutúl egy icze¹⁰⁸ pálinkát kért olly véggell, s azért, hogy az korcsmárosnétúll a Tanúnak az Urát ell válaszsza, hogy soha sem fogja szeretni sem az Korcsmárosné a Tanú Urát, sem az Tanú Ura az Korcsmárosnét, az mellyreis a Tanú aszt felelte: bizony nem adok én édes Néném aszszony, nincsen nékem kigyelmednek való pénzem hogy pálinkát vegyek.

9^{mus} Testis Egregius Michael Bányai annorum 26. juramento mediante fatetur uti [---] caeteri, dempto eo, hogy a Mátýusi Kati dolgában jelen nem vólt, 5^a *scilicet*¹⁰⁹ in ordine testis.

10^{mus} Testis Joannes Pásztor incola Kemeicsiensis annorum 32. praemisso juramenti fatetur ad 1um et reliquos Ennek előtte mintt egy nyolcz és kilencz esztendőkkell Tengeri Buza töréskor történt, hogy Végső Pásztor Ferenczné estvének idején Biró Borkávall az uczán menvén, e Tanut ki kiáltotta ezen Szóvall: jöjjön ki kigyelmed Mátkám Uram, az melly kiáltásra ez Tanú kiis mentt, és azon alkalmatossággall Pásztor Ferenczné egy poltrás forma¹¹⁰ üvegben adott e Tanú kezében bizonyos italt eszt mondván: No csak igya megh kegyelmed eszt szaporán, mert vissza kellett mennünk, ell vévén pedig a Tanú azon üvegett visgálni kezdette, hogy mi légyen benne, de mivell visgálni kezdette e Tanú, azon szertelen Biró Borka ki kapta az Tanúnak kezébüll, ell is mentt vélle.

Super quo praevio modo per me peracta Collaterali, hasne meas manus meae subscriptione et sygillo munitas extradedi Testimoniales. Datum in possessione Kemeitse Die 21ta January 1754.

Georgius de Vasmegyer,¹¹¹
Incltyti Comitatus Szabolcsiensis substitutus
Judex nobilium, manu propria

4. Véd- és vádirat Pásztor Ferencné, Pásztor Gergelyné és Ujfalusi Sámuelné perében

Kisvárda, 1754. január 12.¹¹²

MNL SzSzBVmL IV. A. 1. b. Fasc. 55. No. 458.

Anno 1754. Die 12ma Mensis Januarii in Oppido Kis Várda sub sede Judiciaria revisoria Captivorum Magistralium Continuatim celebrata

Levata est Causa

¹⁰⁸ Icze: icce, kb. 8 deciliternyi régi ürmérték, folyadék vagy szemes anyag mérésére szolgált. BOGDÁN, 1991, 187–216.

¹⁰⁹ Utólagos betoldás.

¹¹⁰ Körülbelül egy poltúra árú folyadék tárolására alkalmas üveg.

¹¹¹ Vasmegyeri György (*Georgius de Vasmegyer*) Szabolcs vármegye szolgabírója.

¹¹² A dokumentum datálása problémás, mivel csak az első perfelvétel időpontja van megadva, az irat keletkezése nem.

Nobilis Josephi Niczky de Eadem, qua Inlyti Comitatus de Szabolcs Ordinarius Fiscalis, adeoque A:

Contra et adversus

Personaliter adstantes Elisabetham Orosz, Annam Korpay, Elisabetham Gyulay omnes e facie Possessionis Kemece ad Carceres Magistratuales ex eo Capite deductas I. I. I. quod hae oblitae Dei Omnipotentis non perpenso tanto scelere, immemores Aeternitatis, inaudito et horrendo Daemonum Consortio semetipsas associare, Malitioso Sagarum numero semet adscribere, pactum cum Daemone inire, taliter homines cruciare, damna Corporis inferre, superstitiose vitam Daemone addictam traducere non abhorruissent; In fundamentum expositionis adducit Fiscalis sub R. quae si ad adequatam probam minus sufficeret, cuperet adstantes primo tum ratione eliciendarum Complicum, sum clarioris Veritatis torturari, tandem ad sensum quaestionis 49 Partis 1^{mae} Carpzovi igne cremandas decerni. R. R.

Pro personaliter invinculis adstantes [!] Elisabetha Orosz, Anna Korpay, et Elisabetha Gyulay Egregius Paulus Záhureczky¹¹³ Captivorum Magistratualium Procurator, presenti quam in arenam descendat cuperet authenticationem Inquisitionis sub R. experiri,¹¹⁴ et contra authenticatum reservanda.¹¹⁵

Anno 754 Die 1ª Apprillis in Oppido Kiss Varda occasione sedis Revisoriae Captivorum Magistratualium Continuatum celebratae Causam praesentem Idem Procurator Fiscalis reassumit et petit ut authenticatione iam habita Procurator Captivorum agat agenda.

Pro Invinculatis I. I. Cum Magia Originem debeat pacto daemonis, ideo Procurator Fiscalis in antecessum tenetur pactum daemonis, fovere Invinculatas, ex post quoad reliqua accessoria reservat agendi facultatem.

Pro A. Procuratore Captivorum pactum cum Daemone edoceri petente, siquidem pactum hoc per mirabiles Effectus a Strygis patris dignosci possit, quandoquidem sufficienter Inquisitio sub R. doceret Adstantes Signanter fassione Testis 1^{ae} 2^{ae} 6^{tae} et 7^{mae} ea patrasse, quae manifeste implicitum cum Daemone pactum involverent, ideo petit ut in actione.

Pro Invinculatis pro hic et nunc producit in evidentiam indemni/ta/tis Invincularum Inquisitionem sub Nro 50 authenticandam, et quia Testes abessent, humillime instaret pro Respirio vel ex ea ratione etiam ut uberiores probas ex parte sui possint procurare, et R. R.

Deliberatum est¹¹⁶

Objectum contra Elisabetham Orosz Francisci Pásztor Conthoralem Veneficii Crimen Producta sub Littera R. Inquisitione Magistratuali 1^{mi} 3^{mi} et 5^{ti} Authenticatorum Testium Fassionibus, tamquam omni Exceptione majoribus luculenter et manifeste eveniente: Eandem proinde qua cum Daemonibus semet associantem ac commercia exercentem,

¹¹³ Záhureczky Pál (*Paulus Záhureczky*) Szabolcs vármegye ügyésze.

¹¹⁴ Előtte lehúzva: „authenticationem”.

¹¹⁵ Előtte lehúzva: „reservanda”.

¹¹⁶ Deliberatum est: ítélet, döntés, határozat (latin).

corporibusque Hominum ac Iuments Aerumnas ac damna inferentem in sui demeritum I^{mo} Capite plectandam, dein terribile aliorum in exemplum ad sensum Quaestionis 49. Carpzovii igne concremandam decerni. Contra Elisabetham vero Gyulay gravibus duntaxat suspicionibus prodeuntibus, quinquaginta scuticarum ictibus pulsandam; Annam vero Korpay ex quo nec gravi suspitione gravaretur simpliciter absolvendam esse.

/A vád szerint a három asszony szövetségre lépett az ördöggel és babonáskodtak, ilyen módon kínokat s kárt okozva az embereknek. Az alperesek kirendelt ügyvédje azt kérte a felperes vármegyét képviselő ügyésztől, hogy bizonyítsa a démonnal kötött szerződés tényét. Az ügyész a kérés alól azzal próbált hátrálni, hogy az ördögsvövetséget a vádlottak tettei elégségesen bizonyítják. Végül Pásztor Ferencné tüzhalálra ítélték, László Gergelynére 50 korbácsütést mértek ki, Mihályi Sámuelné – aki ellen nem merült fel komoly gyanú –, egyszerűen felmentették./

5. Tanúkihallgatási jegyzőkönyv Pásztor Ferencné, Pásztor Gergelyné és Ujfalusi Sámuelné ellen

Kemecse, 1754. január 4.

MNL SzSzBVmL IV. A. 1. b. Fasc. 55. No. 704.

Anno 1754 die 4ta Ianuarii in possessione Kemecse.

1mo Micsoda Boszorkányságát tudgya a Tanú látta, vagy hallotta a Tanú Kemecsen lakó Pásztor Ferenczné Orosz Ersóknak, Pásztor Gergelyné Gyulai Ersóknak, Mihályi Samuelné Korpai Annának letett hiti szerént vallya megh.

2do Hát az ótátúl fogvast, miolta tudni illik Szolga bíró Elek Úr ezen Személyyek iránt esketett, micsoda Szókat hallott a Tanú valamellyiktől, nem de nem esett é ilyen Szózat: Csak az ki kérrell megh ne kinosztassanak, mindeneket megh vallok hiszen csak főző aszszony voltam én, a mitt tudok, eö töllök tanultam, ha hallotta vallya megh kitül, mikor, és hól hallotta¹¹⁷

3^{io} Vallya megh a Tanú aszt is, hogy miolta Várdábúll kiszabadultak kinoszták Vajas¹¹⁸ Mihállynét, és ha kinoszták, tulajdon azok az személyyek vesztegették é az kik az utrumban specifikálvan¹¹⁹ vadnak, vagy mások, hiti után vallya megh.

1ma Testis Elisabetha Vajas Georgiis Márton Consorts Annorum 30. jurata examinata fassa est ad 1^{mm} A Tanu zab aratáskor ki menván zabort aratni egy alkalmatossággall, az mint az barázdában le ült volna, egy keziben az kés, másikában pedig az kenyér lévén, és egy cseppett¹²⁰ sem aludván szemevell látta Pásztor Ferencznét maga felé a Tanú felé menni egy lepedőben, az ki ott is ugy megh nyomta hogy egy óráigh sem szolhatott

¹¹⁷ Utána lehúzza: „e Tanu”.

¹¹⁸ Előtte lehúzza: „e az U”.

¹¹⁹ Specifikálván: felsorolva.

¹²⁰ Előtte lehúzza: „szikrát”.

a Tanú. Ad 2do Nihil. Ad 3^{tium} audita refert et addit, hogy az mostani Tokai vásárkor is Vajas Mihályné pánaszkodott mondván, nézze kegyelmetek milyen csuda a testem, most is kinoznak engem, az minttis a Tanú szeméivell látta a testén az harabdálást, és csipdesést.

2da Testis Elisabetha Bányai Consors Michaelis Vaja annorum circiter 22. praevio juramento fatetur ad 1^{mum} Három hetes házas alig levén a Tanú, midön¹²¹ semmitt sem aludot vólna az¹²² Komorában, az utralis személyek rája rohanván azon az okon Pásztor Ferenczné, hogy miért ment Vajashoz a Tanú, mivell az eő Leányát vette vólna ell Vajas Mihály, Mihalyi Anna pedig azon az okon hogy miért nem vette ell a Tanúnak a Bátyya, az Leányát, ott kinoszták, s marczonyták. Ad 2do Nihil. Ad 3^{tium} Mostis ez legh közelebb ellmúlt Tokai Vásárnak előtte,¹²³ személyek szerént az utralis személyek megh nyomták ez Tanút, keményen megh harabdálták, és csipdesték, mondvánis a Tanunak:¹²⁴ ha száz gyermeked leszen is, egy sem áll tovább három, s négy napnál.

3^{ia} Testis Nobilis Persona Anna Zsidai consors Egregii Francisci Abraham annorum 56. jurata examinata fassa ad 1^{mum} Nihil. Ad 2^{dum} Magátull hallotta a Tanú eő Kegyelme Pásztor Gergellynétül az midön Várdabull kiszabadultak vólna, hogy ha ugy mond megh nem sütogetnek, az lelkemen ell nem viszem, ki mondok mindeneket, csak hitre bocsásanak, mert nem az égh megh a ki tömlöczben vólt, hanem a ki kin vagyon. Ad 3^{ia} Szemeivell ugyan nem Látta a Tanú kinzását Vajas¹²⁵ Mihálynének, de aszt Szemeivell Látta, hogy olyan légyen most is a Teste, mintt kit az ebek harabdáltak vólna özsze.

4^{ia} Testis Maria N virgo in Capillis constituta annorum 13. jurata examinata fassa est ad 1^{mum} uti in Benigno examine.

5^{ia} Testis Sara Bata, Consors Joannis Pásztor annorum 26. jurata examinata fassa est ad 1^{mum}¹²⁶

5^{ia} Testis Maria Pásztor Egregii Andreae Bányai Consors, annorum 60. jurata examinata ad 1^{mum} 2^{dum} et 3^{ia} Nyilván vallya a Tanú, hogy az midön Vajas ez Tanúnak az Leányát ellvette, azután csak kevés idővell az Tanura az utralis személyek reája mentek, és egy nagy ló oldalt húsostól fogva házához vittek a Tanúnak mondván: főzd megh az Leányodnak, hijd reá vendégségre, de az bürit rajta a Tanú nem tapasztalta, és az székellyi Mátyusi Katitull aszt hallotta, hogy az Pásztorné lova let vólna Vajas Mihályné is.

6to et 7ma Testes, Franciscus Pásztor, conjunx¹²⁷ ejus Juditha¹²⁸ Kontrás annorum 52. alia 42.¹²⁹ Szájábull hallották e Tanúk Mátyusi Katinak, hogy mondotta légyen mi ugyan lova vólt ám Pásztor Ferencznének, mégh ugyan ki is vólt, az mellyreis a Tanúk aszt feleltek ugy meri e aszt kegyelmed mondani, mellyre is Mátyusi Kati aszt mondom

¹²¹ Előtte lehúzza: „az”.

¹²² Előtte lehúzza: „a Tanú”.

¹²³ Előtte lehúzza: „alkalmatosság”.

¹²⁴ Előtte lehúzza: „ha száz gyer”.

¹²⁵ Előtte lehúzza: „az”.

¹²⁶ A vallomás lehúzza.

¹²⁷ Conjunx: házastárs, feleség (latin).

¹²⁸ Előtte lehúzza: „Kontras”.

¹²⁹ Előtte lehúzza: „46”.

bizony én, mert én is Boszorkány vagyok eö is tudni illik Pásztor Ferenczné, eszt pedig önként semmi kényszerítés nélkül ezen esküvéssell mondotta, Isten ugy segéllyen aszt mondom Boszorkány vagyok.

8va Testis Barbara Esik, Consorts Michaelis Juhász annorum 22. jurata examinata fassa est ad utri puncta. Bizonyoson tudgya a Tanú, hogy Pásztor Ferenczné egy itze palinkát kért a Tanutúll, olly véggell, hogy elválasztya a Korcsmárosnétül az Tanúnak az Urát, hogy soha ne szeresse, az mellyreis felelte a Tanú, nincsen nékem édes Néném aszszony kegyelmednek való pénzem, hogy én kegyelmednek palinkát vegyek.

9na Egregius Michael Bányvai, uti mater.

10mo Testis Joannes Pásztor incola Kemeceiensis annorum 32. juratus examinatus fassus est ad utri puncta. Ennek előtt nyólcz kilencz esztendővell tengeri Buza töréskor történt, hogy Végső Pásztor Ferenczné estve Biró Borkávall az uczán menván a Tanut ki kiáltotta ezen Szóvall: jöjjön ki kegyelmed Mátkám Ur, az melly kiáltásra az Tanú kiisment, és azon alkalmatossággall Pásztor Ferenczné egy pótrás forma üvegben adott a Tanú kezében bizonyos italt, eszt¹³⁰ mondván, no csak igya megh Kegyelmed eszt szaporán, mert vissza kellett mennünk, ellvévén pedig a Tanú azon iveget, vizgálni keszte mi légyen benne, de hogy vizgálni kezdette a Tanú, azon hertelen Biró Borka ki kapta a Tanú kezébüll, ell is ment véllé.

[Az irat kültzetén:] Anno 1754 die 4ta Januarii Inquisitio praesens in Kemece peracta est. Fasciculo 55. Actorum No 704. 1754. /Más írással tárgyjelölés/ Malefactor

III.

Szabolcs vármegye pere Kardos Mihályné Mátyus Katalin és Mátyusi Ferencné Szaniszló Mária ellen, 1754–1760

1. Kardos Mihályné Mátyusi Katalin vallomási jegyzőkönyve

Nagykálló, 1754. október

MNL SzSzBvMl IV. A. 1. b. Fasc. 61. No. 665.

Kinek hivnak?	Mátyussy Katának.
Micsoda boszorkányságot vittél végben	Semmi boszorkányságot nem tud.
Kiket vesztettél meg	Senkitsem vesztett meg.
Kitül tanultad legh elsöben	Senkitül sem tanúltam, senki sem
az boszorkányságot, és ki vetett ezen	ingerlett.
mesterségre s vitt, ingerlet rea	

¹³⁰ Elötte lehúzva: „de hogy a Tanú ker”.

Mennyi ideje hogy boszorkány vagy	Az Isten eőtet kőve teremtse ha boszorkány.
Nem denem Pasztor Ferenczné, Pasztor Gergelyné és Csizmadia Samuné is boszorkányok	Nem tudja boszorkányoké vagy sem.
De vald meg azt is kik meg boszorkány társaid	Senki sints.

Adquo interogationis puncta quod nihil fassa Catharina Matyusi testor.¹³¹
 Martinus Krucsay¹³² pro eotum Deputatus Assessor¹³³ manu propria
 Michael Zóltán Inclyti Comitatus de
 Szabolcs ordinarius et deputatus
 Judex nobilium manu propria

[Az irat külzetén:] Causa Fiscalis contra Catharinam Mattyussy veneficis ream strygam. in oppido Kálló 5° Xbris ipse levata.

2. Kardos Mihályné Mátyusi Katalin ellen tett tanúvallomások jegyzőkönyve

Székely, 1754. január 17.

MNL SzSzBVmL IV. A. 1. b. Fasc. 61. No. 665.

Anno 1754 Die 17^{ima} January in Possessione Szekely peracta Inquisitio Magistrualis
 modo sequenti et quidem.
 De eo utrum?

1mo Valja meg a Tanu letött hiti utan minemü Boszorkányságot tud, latott, ávagy hallot, ezen Tekintetes Nemes Szabolcs Vármegyében levő Szekely nevü Helységben lakozó Matyusi Kata nevü Kardos Mihályné elen
 2do Kit tud a dologban jo tanunak lenni?

Prima Testis Elisabeta Nemet consors Providi Stephani Racz in Possessione Szekely degens, Annorum circiter 22 jurata examinata fatetur. Kilencz Hetig tartvan e Tanu a gyermeket epségben, s e ezer estve fel fordulvan a gyermeknek a szemei el holt harmad egész napig ugy maradván, s e ezer osztan Matyusi Kati Kardos Mihályné masok keresé- re e Tanuhoz bement a gyermeket nézni, s meg nezven, e Tanúnak azt mondotta ifu goromba nem tudsz te ehez, amint a gyermek a böcsöbe holtan feküdot, tehat onnet kivette, és a Háznak a Mester gerendaja alá lábál ki valamint a holtat szoktak ugy fektet-

¹³¹ Mátyusi Katalin nevü tanú a vallatási pontokban feltett kérdésekre semmit sem vall.

¹³² Krucsay Márton (*Martinus Krucsay*) Szabolcs vármegye alispánja (1754–1759).

¹³³ Deputatus assessor: kiküldött ülnök (latin).

te s mingyárt a Házbúl kiment, s alig tehetet Huszon nyégy Lépést Matyusi Kati a Házon kívül, s mingyart a gyermek olly nagyot sikoltot mint ha három esztendős lett volna, s azutan osztan orr száján meg indulvan a vér, egy nap, egy eczaka mindeg ment, s meg alvan a véri harmad napjan igen nagyra dagadot a feje, s azutan mitt egy Holnapig e Tanuknak feléjkek sem menven az emlitet Matyusi Kata gyermekkel csak kinlotak, hanem masok által járatok osztan az említett Matyusi Kata uttan s ugy Kerethetek a Házokhoz, de akor sem segetett ha nem még inkább rontotta a gyermekén, ha Matyusi Ferenczné hozot volt valami firesztenivalo füvetyke ugyan a Matyusi Kata jelen leteben, melyet Matyusi Kata észre veven a fazokból a füvet, a kit Matyusi Ferenczné hozot vala szeme előtt kihanta azt mondvan hijaba mesterkedel ilyen atta Kenyes Bábája,¹³⁴ mért elevenre meg nem gyógyétod, mert a fü sok féle, s ha meg gyógyétod ezer vétked lesz is meg egetnek, s a gyermek osztan esztendeig ött Hétig kinlodot, s meg holt.

Secunda Testis Catharina Bacsy consors Georgij Orosz Annorum circiter 57 jurata examinata fatetur sequentibus Az elmúlt arataskor hosztakvolt Létarul¹³⁵ egy senlődő Menyecsket ide Szekelybe gyógyétani Matyusi Ferencznének, a mely időbe a Leányanak a Lakadalmis történt, s azon alkalmatoságra Matyusi Kata is a Matyusi Ferencz Háza-hoz el menven meg látta a beteg menyécsket, oly haragoson reá tekintett a Menyeskere, hogy tekéntetivel el is ijesztette, más nap osztan felkelvén a menyécske, es fel is öltözvén kiment a Pitvárba feküdni, és mikor ottan feküdt volna öltözetben, tehat egyczer nagyon felsikottot kiáltván torkaszakatyabúl a körülette fekvő sok Nepnek ne hagyjon Kegyelmedtek, mert mingyart megölt Matyusi Kati, s egy nihány izben remenkedet a körülette levő embereknek de se senki semmit sem láttott, hanem azt láttak hogy szemlatomást szemei, es orczája dagat, s erevalo nezve jelen leven Zoltány Mihály Szolgabiro Ur Ferencz nevü szolgája mingyárt erement Matyusi Katának, s a sénlődő menyécsket halytotta, s oda erven Matyusi Kata kendöt kért s az szaras Kezével meg Kente a Menyécskének a hasát, a Kendővel által Kötötte mingyárt joban lett.

Tertia Testis Barbara Nagy Mihályi consors Stephani Tott in Possessione Szekely degens annorum circiter 36 jurata examinata fatetur Szájából hallota e Tanu e mostan ell mult Nyarba Matyusi Katatul a maga Házába (hire leven itten Szekelybe a füresztesnek)¹³⁶ ijen szokat Isten éngem ugy segelyen (meg üttvén a maga melyét) ha engem meg füresznek, soha többre nem élek meg égetnek azutan had balagjak által a réven, ugyan az elmúlt Nyáron Tekintetes Zoltany Istvan Ur Kemecsei Mihály nevü Gazdájának sénlödésben esvén a Felesége fenyegetözöt, hogy a Szekei Boszorkanyokat mind meg füresztetteti, azt meg halvan Matyusi Kati, azt mondota e Tanu előtt; Isten eötett ugy segélye ha eötett Kemecsei Mihály meg füresztetteti a Felesége a Szekelyi utczan soha többször nemjár, hanem mingyárt meghall. *Authentico confirmat et addit hogy Matyusi Ferencznetul hallotta menven*¹³⁷ *Apagy fele Matyusi Kata azt mondotta; utan-*

¹³⁴ Az ilyen, olyan (amolyan) boszorkány szó szerkezetek használatakor egyértelműen meggyőződésről, nyomtatékosításról beszélhetünk. Erre lásd VARGA, 2019, 105.

¹³⁵ Léta (ma: Kisléta) Szabolcs vármegyei település (H).

¹³⁶ Értsd: vízpróbának.

¹³⁷ Előtte lehúzza: me.

*na menven, nem bocsatlak tovább míg közükben nem Esküszol mert Szellyel Szagatlak
ezer Lelked leszen is.*¹³⁸

Qua taliter peracta Anno Die, et Loco superius denotatis extradatur

Incltyi Comitatus de Zabólc ordinarius

Judex nobilium Stephani Jékey¹³⁹ manu propria

Ejusdem Incltyi Comitatus ordinarius Juratos assessor

Franciscus Ferenczy¹⁴⁰ manu propria

[Az irat külzetén:] B. Fasciculo 61 Actorum Nro. 665. 1760. C18 Criminalis cum ad-
nexis.

3. Perfelvétel Mátyusi Ferencné Szaniszló Mária és Kardos Mihályné Mátyusi Katalin ügyében

Kisvárdá, 1754. március 30.

MNL SzSzBVmL IV. A. 1. b. Fasc. 61. No. 665.

Anno 1754. Die 30. Mensis Martii in oppido Kis Varda occasione Revisionis Captivo-
rum Magistratualium

Levata est causa.

Egregii Josephi Niczky de eadem, Qua Incltyi Comitatus de Zabolcs ordinarii Fiscalis
ut A.

Contra et adversus.

Personaliter adstantes Catharinam Mátyusi Michaelis Kardos Consortem et Mariam
Szaniszló Francisci Mátyusi conjugem ex possessione Szekelly deductas I. I. A quo¹⁴¹ in
forma solemnium quaerimoniarum subsequenti modo subjungitur, qualiter videlicet hae
oblatae Christianitatis, terrore futuri et aeterni cruciatus non percussae, Deum
omnipotentem abjurare et abnegare, detestabili ac excernendo Demonum Consortio
semet ipsas agglutinare, Strigarum ac Sagarum numeros ingressae superstitiones
opitulante Demone, prouti id est Inquisitionibus sub A. B. eliceretur exercere, Hominibus
execrande¹⁴² nocere, taliter beneficia quos Divina respuere, humanitatem exuere,
Demonem inducere, imo neque ignem de lege et praxi ipsis dictandum pertimescere non
abhoruissent, productae Inquisitiones, esto claritatem remonstrarent, quia tamen causa
haec concatenata a Causa Strigarum Kemeciensium dependeret, ita illa hinc adnexa
foret ut major claritas eliciatur, ac per Fiscalem integra proba inclitae Sedriae substernatur,
peteret illam cum hac occasione eadem decidendam, tandem adstantes primo quidem

¹³⁸ Lapszéli feljegyzés.

¹³⁹ Jékey István (*Stephanus Jékey*) Szabolcs vármegye szolgabírója.

¹⁴⁰ Ferenczy Ferenc (*Franciscus Ferenczy*) Szabolcs vármegye esküdtje.

¹⁴¹ Előtte lehúzza: „in for”.

¹⁴² Előtte lehúzza: „exeq”.

fine consolidationis fassionum, et eliciendorum complicum tortura subjici tandem ad sensum Titt. 15. Par. I^{mo}¹⁴³ et Quaestionis 49. Partis I^{mae} Carpzovii terribile in exemplum igne cremandas decerni.

Pro personaliter invinculis adstantibus Catharina Matyussy et Maria Szaniszló adeoque I. I. Egregius Paulus Záthureczky Captivorum Magistratualium Procurator prius antequam ad ulteriora progrediatur (cum causa magia praetensive insimulata, majoris considerationis esse, ut reliquas Causas Criminales) cuperet ut Procurator Fiscalis doceat Invinclatas habere pactum cum daemone cum illud esset principale, et fundamentum praerectae Actionis, reliqua vero qua accusoria consideranda et¹⁴⁴ disputanda venirent ut sua formalitate Processus faciliteretur, et in filo pergat. Coeterum excusso demonis pacto reservat accessoria disputandi facultatem.

Pro A. Inquisitionibus in processualis pactum cum Daemone implicitum sufficienter probaretur, casus enim in iisdem recensiti absque ope Daemonis naturaliter in effectum deduci non quirent, ut ut sit productum sub R. processui contra Strygas Kemecsienses erecto adnexum, clare docet Catharinam Matyusy Strigam esse, cum tum propria oris Confessio eveniat, tum facta ipsius superstitiosa hunc processum in Inquisitionibus ingressam doceant, pactum cum Daemone, quod quia ab effectibus mirabilibus metiri debet, provocat se Fiscalis Procurator ad producta documenta, in quantum autem quoad Mariam Szaniszló adaequata proba non foret eandem torturari, aliam vero igni subjici.

Pro Invinclatis dicit Fassionibus sub A. non docetur pactum cum daemone, si Procurator Fiscalis docuerit pactum cum daemone habitum, ex post condescensio fiet ad excussionem fassionum, an sint effectus pacti cum daemone per inconcisum [?] cum sit pactum cum daemone habere occulta res, soli Deo corda et renes hominum scrutanti paria, pactum cum daemone invinclatas habere Procuratore Fiscali minime edocere valente, Invinclatae praetensae Actionalis magiae criminis insimulari nequirent. Nam in Fassionibus Testium sub A. et B. nulla notorietas praetensi criminis latet,¹⁴⁵ praeter nudaе suspicionis, crimina non sunt suspicienda sed probanda probis idoneis, pro 2do omnes Testes de alio atque alio actuet non duo aut tres de uno fatentur, praeterea quisque Testium suum proprium incommodum fatentur, hinc sensu Articulorum 27 et. 74 nulli essent, quia penes se fatentur et cum cum nemo sibi dare potest Testimonium, eorum fassiones evanescent, quibus in considerationem sumptis, cupit invinclatas a poena ordinaria absolvi.

Pro A. articulus 27. 1729 per procuratorem captivorum peregrine adductus est, cum de causis civilibus plurimum ageret, causa autem in hac utpote strygarum nemini constaret alteri, quam iis in quos ejusmodi actus superstitiosi a strygis diriguntur, negotia, hinc fiscalis procurator quoad Catharinam Matyusi nunc quoque provocat se ad fassionem testium sub R. contentorum et cupit ut in actione.

¹⁴³ Tripartitum I. rész 15. cím. Hogy a rablók, tolvajok és gyilkosok fekvő jószágai királyi adományozás alá nem tartoznak.

¹⁴⁴ Előtte lehúzva: „veni”.

¹⁴⁵ Az eredeti szövegben kétszer szerepelt a nulla, a másodikat a latet előtt töröltük.

Deliberatum est.

Catharina Matyusy Michaelis Kardos consorte ob detestandum veneficii crimen ad carceres magistratuales deducta existente, tametsi ex inquisitione magistratuali sub Littera L. producta contentorum authenticatorum duorum testium fassionibus semet diversi vicibus juramento mediante strygam fassam fuisse evidentur probaretur, ac diversa minitatio ejusdem ex productis sub A et B inquisitionibus, ac resanatio per eandem facta prodiret, quia tamen fassionem suam in praesentia testium factam coram hocce judicio retractasset, poenam ordinariam eidem dictari non posse. Inquantum autem semet juramento talem confessa fuisset, minitationesque effectum sortitae probarentur pro semiplena proba ac vehementissimis contra eandem praesumptionibus adinveniri, ob quod grave delictum eandem Catharinam Mátyusi omnibus torturae gradibus subjiendum decerni. Contra Mariam vero Szaniszló Francisci Mátyusi conthoralem, gravibus duntaxat suspicionibus evenientibus, eandem ob scandalozam vitam quinquaginta scuticarum ictibus pulsandam determinari.

Pro invinculata procurator captivorum petitum suum subnectit, si quidem eadem Torturam perpessa nihil confessa fuisset, Testante relatione Dominorum deputatorum etc. et producto sub No 60 petit ejusdem absolutionem.

Pro A. rei negotio ita secum ferente Fiscalis Proposito Procuratoris Captivorum subscribit.

Deliberatum est

Catharina Matyusi in tortura nihil confitente eandem simpliciter dimitti.

[Az irat külzetén:] Causa Fiscalis contra Catharinam Matyusi Michaelis Kardos consortem et Mariam Szaniszló Francisci Matyusi conjugem, strigas. Omnibus torturae gradibus subjecta et nihil confessa, simpliciter absoluta et dimissa. Levata Die 30. Martii 754 in Oppido Kis Várdai Fasciculo 61 Actorum Nro 665. 1760 C18 Criminalis cum adnexis.

/A vád szerint a két asszony istenüket megtagadva szövetségre lépett az ördöggel, s emiatt tűzhalált érdemelnének. A felperes vármegyét képviselő ügyész Kardos Mihályné bűnösségét kellően bizonyíthatónak ítélte meg, azzal érvelt, hogy tetteit ördögi segítség nélkül nem tudta volna véghezvinni, valamint szintén terhelő az asszonyra nézve, saját szája vallomása (boszorkánynak mondta magát). Az alperesek kirendelt ügyvédje azzal védekezett, hogy nem lehet egyértelműen bizonyítani az ördögi szövetséget, ennélfogva kérte szabadon bocsátásukat. Mátyusi Ferencné végül 50 korbácsütéssel sújtották, míg Kardos Mihálynét tortúrának, azaz kínvallatásnak vetették alá. Az asszony mindent tagadott, s mivel nem tudták bizonyítani boszorkányságát, szabadon engedték./

4. Mátyusi Ferencné Szaniszló Mária ellen tett tanúvallomások jegyzőkönyve

Székely, 1754. január 17.

MNL SzSzBVmL IV. A. 1. b. Fasc. 61. No. 665.

Anno 1754 Die 17^{ima} Mensis Januarii in Possessione Szekely peracta Magistratualis Inquisitio modo sequentis et quidem

De eo utrum!

1mo Vallya meg a Tanu itten Szekelyben lakozó Mátyusi Ferenczné ellen minémű Boszorkányságot tud, Látott a vagy hallott, vagy pedig tapasztalt.

2do Kit tud jó tanunak lenni.

Primus Testis Michael Kemecsy oconomus¹⁴⁶ spectabilis Domini Stephani Zóltány in Possessione Szekely habitans annorum circiter 40 juratus examinatus fatetur. Ad 1^{mum} egy megh vesztet gyermek vala itten Szekelybe, a ki noha épen lött vólt a világra, de üdővel felettéb megh nőlvén a feje igen elnyomorodott, s RácZ Istváné vóla a GyermeK, s minthogy a GyermeK meg romlása eránt Mátyusi Ferencznére gyanakodtak mind Apja s Anyya a GyermeKnek, tehát e Tanut kérték mind ketten, hogy beszélne Mátyusy Ferencznével s kérné hogy gyógyitaná megh a GyermeKet, s e Tanu is modott ejtvén a Mátyusi Ferencznével való beszédben mind addigh kérte s mutatta Mátyusi Ferencznét, hogy egyszer eöszve tötte a karját s nagy reszketve e Tanunak azt felelte, hogy eö nem gyógyithattya mert Mátyusi Kati nem engedi az az Kardos Mihályné ezen szavait Mátyusi Ferencznének mostan Demecserben¹⁴⁷ lakozó RácZ Sigmond is hallotta.

Secundus Testis Michael Orosz Incola Possessionis Székely annorum circiter 34 juratus examinatus fatetur. Ad 1^{mum} E Tanunak Harmadévi a Felesége viselős vólt, s egy néhány sertés kijeis¹⁴⁸ hasasok lévén Mátyusi Ferenczné e Tanutól egy Nöstény Malaczott kért hogy ha a Felesége gyermek ágyba le betegszik tehát Két Hétiugh fél foghja szólgálni, s e Tanuis mindgyárt megh ígérte, hogy igenis eörömet megh adgya a Malaczott, valamintis megh fjalván a Serttései adottis néki egy malaczot de Nöstény közzöttök nem lévén Kant adott s következendö Tavaszon osztán valami részeges emberrel a Malaczott Mátyusi Ferenczné megh heréltette, s a Heréllö megh sértvén a Malacznak a herélésben a Bélit megh döglött, a mellyen Mátyusy Ferenczné megh haragudott, s azt mondotta, hogy a malacz meg döglött, s már az eö mocskolódása csak semmibe mént dehadgyáron, s e Tanunak a Feleségének csak hamar a Czombja jobb felöl megh dagadott, s Matyusi Ferencznéis nézte s asztat mondotta, hogy Tályogh, s len mag pogácsával köttötteis e Tanu Feleségét Mátyusi Ferenczné háromszor de megh jobban dagadott s nött a fájdalma, melyre való nézve mások javalásokból e Tanu, egy Néző¹⁴⁹ Lévén akkor Bátorba¹⁵⁰ a Feleségét oda vitte, s a néző is mingyárt miként megh látta e

¹⁴⁶ Oeconomus: gazdasági felügyelő (latin).

¹⁴⁷ Demecser, Szabolcs vármegyei település (H).

¹⁴⁸ Kije is: azok közül.

¹⁴⁹ Néző: jós, látnok.

¹⁵⁰ Bátor (ma: Nyírbátor) Szabolcs vármegyei település (H).

Tanu feleségét, s mingyárt megmondotta, hogy akinek a kezén lőtt a Gyermeke a rontotta megh, s e tudni illik a Néző megh nem gyógyithattya mert az, aki meg rontotta nem engedi, hanem az gyógyithattya megh mert igen kicsinyen áll, a Néző ugyan adott volt a Tanujéknak valami füvet, és fürdöttis csinált volt a Néző Aszszony e Tanu Feleségének, s Négyszer megh is fürdött benne elő álomigh, de elő Alomkor reá mint a fürdőre egy tarka Macska, s belé ocsmánykodott, s olyan bűdössé lőtt a fürdő, hogy virattig aligh állhatták a fertelmes bűzít, s reggel osztán e Tanu ki hordotta azon bűdös fürdött, de még ki hordotta majd megh ölte a bűzi, s akkor Nap a Néző aszt mondotta e Tanunak, hogy csak menyenek vissza, s e Tanu remenkedgyék, s valaszra agyék egy disznótt talán megh gyógyittya mert igen kicsinyen áll, s e Tanuis hazajöven a Feleségével reménkedvén kérte Mátyusy Ferencznét, s valasztva egy sertéstit igérve neki, csak gyógyicsa megh a Feleségét, de Mátyusi Ferencznét még meg haragitotta magát s elment harmadik éczaka osztán megént a bal szemét vittek el valamint mostis üres szeme tokja, s annyivalis inkább szaporodván kinnyai éjjel Nappal ordított jujgatott, hanem e Tanunak Létárúl¹⁵¹ átaljött a Napa¹⁵² s az osztán mind addig járt utánna, hogy anyira megh csendesítette Mátyusi Ferencznét, hogy e Tanujékhöz járnai is kezdett, s ugy könnyebített osztán valami Keveset a Feleségén de mostis Nyomorék. Ugyan Harmadéve történt, hogy ugyan itten Szekelyben Lakozó Orosz Andrásnak egy szép fijacskája volt csecsemős, s ugyan akkor esztendőben eset áldozó vásárra Kis Várdában azon Orosz András egy előttis más előttis aszt mondotta, hogy egy icze pályinkát adott vólna a Mátyusi Ferenczné kezébe, s egy cseppigh meg itta s aszt Mátyusi Ferencznének meg mondották, s azért megh haragudván Mátyusi Ferenczné Orosz Andrásra csak hamar azon szép gyermek oly csont nélkül valóvá lőtt, hogy annak csak a csupa husa maradt, s abba csak ugyan a Gyermekek megh is hólt.

Tertia Testis Elisabetha Rácz consors Providi Michaelis Orosz in Possessione Székely degens annorum circiter 30. jurata examinata fatetur per omnia sicut minus uti praecedens 2us Testis. Hoc addito hogy e Tanu édes Annjának Mátyusi Ferenczné ugyan akkor mikor e Tanu vala a Nagy Nyomoruságba a Kapuba egy csuporbul bort adott innya s mindgyárt rosszúl lőtt igen Nagy Kinba eset, s mindégh kiáltotta, hogy az a Bor öli megh eöttet akit Mátyusiné adott vala néki a csuporbúl innya, s hivatta Mátyusinét, hogy Kennye megh mert meg eö meg nem keni addigh meg nem gyógyul, s csak ugyan megh sem gyógyult hanem fel akasztotta magát, s amint hogy az Uraság korcsmáját árulta e Tanunak az Anyja Mátyusiné járatos volt Korcsmára e Tanu Anynyához, s a Gyermekei e Tanú Annjának haragudtakis e Tanu Annjára hogy miért tart Mátyusinéval, s megh értvén aszt Mátyusiné e Tanu Anya Gyermekeinek aszt mondta hagyatok békét Anyátoknak, mert nem sokat anyáztok velle, nem ér harmad Napott, s ezt Mátyusiné Hétfün mondotta, s Szeredán reggel osztán e Tanunak az Anyja valamint Mátyusiné mondotta magát fel akasztotta.

¹⁵¹ Léta (ma: Kisléta) Szabolcs vármegyei település (H).

¹⁵² Napa: anyósa.

Quartus Testis Stephanus Rácz aeducillator spectabilis Domini Stephani Zoltány in Possessione Székely Annorum circiter 28 juratus examinatus fatetur sequentibus e Tanunak a gyermeke meg nyomorodván vélekedések Mátyusinéra vólt, s reá kertek osztán Kemecsy Mihályt, hogy kérje Mátyusinét, hogy gyógyicsa megh a Gyermekeket, s mind addig untatta kérésével osztán Kemecsy Mihály Mátyusi Ferencznét, hogy utóllýára e Tanu füle hallatára aszt felelte Kemecsy Mihálynak, hogy semmi jótt nem tehet a Gyermekekkel, mert Mátyusi Kati vagyon ellene Kardos Mihályné.

Quinta Testis Anna Sinka consors Stephani Gulyas in Possessione Székely degens annorum circiter 30 jurata examinata fatetur sequentibus e Tanunak a fíját hét esztendeigh törte a Nehez Nyavalya e *Tanunak a fíját*,¹⁵³ s a Nézöhöz is hordotta, s a Nézö aszt mondotta, hogy a ki a Bábája vólt az Vesztette megh, eö nem segithet rajta, s a Bábája pedigh Mátyusi Ferenczné vólt, s ugyan eö adott vóltis valami itált e Tanu fíjának s azólta meg szüint rajta a Nehéz Nyavalya.

Sexta Testis Juditha Kovács Consors Andreae Ribócsi in Possessione Székely degentis Annorum circiter 50 jurata examinata fatetur Az elmúlt Esztendőbe Katalin napja¹⁵⁴ tájján e Tanunak a Leánya gyermek ágyba eset, s e Tanunak a Vásárra kellelvén menni tehát a Gyermeke ágyas Leányát Mátyusi Ferencznére kerte valamint magára felis vállalta, s midön osztán e Tanu hazajött panaszkodott a Leánya, hogy Mátyusi Ferenczné csak két éczaka hált nálla, s harmadikra oda nem ment, s akkor éczaka ugy meg kinezták a gonoszok, hogy soha belölle fel nem épül, s az viszi eötet a Más világra valamint ugyan azon ágyában megh is hólt e Tanunak a Leánya, s azon gyanakszik reá, hogy akkor a Leányát a Vásárra el nem vitte s megh haragudott, s miként a Leánya e Tanunak meg hólt mingyárt Leányátis Mátyusiné el vétette e Tanu vejével.

Quae taliter peracta anno Die et Loco superius denotatis extradatur.

Inclyti Comitatus de Zabólcs ordinarius

Judex nobilium Stephanus Jékey manu propria

Ejusdem Inclyti Comitatus ordinarius Juratos assessor

Franciscus Ferenczy manu propria

5. Kardos Mihályné Mátyusi Katalin második vallomási jegyzőkönyve

Nagykálló, 1760. december 5.

MNL SzSzBVmL IV. A. 1. b. Fasc. 61. No. 665.

Anno 1760. die 5^a Mensis Decembris sub sede captivorum Magistratuali revisoria in oppido Nagykálló¹⁵⁵ continuatim celebrata.

¹⁵³ Utólagos betoldás.

¹⁵⁴ Katalin napja november 25.

¹⁵⁵ Nagykálló, Szabolcs vármegyei település (H).

Kinek hinak? hány esztendőös vagy,
és hol fogtak megh?

Miért fogtakmegh?

Voltál-e többször Tömlöczbe? hányszor
s miért?

Vald megh. igazán ha Boszorkány vagy
nem?

Te vitted-e eczakának idején 'a szalonnát
Pazder Evához, és Orosz Katához, és mi
formán?

Te mentél bé 'a kürtön eczaka, és 'a
kezedbe Görényt vittél az említett
aszszony emberekhez?

Te tetted Lovadnak Nyiri Janost?

Mátyúsi Katinak hivnak, hatvan
esztendőös vagyok, és Székelybe fogtak
megh.

Azt fogták reám, hogy boszorkány
vagyok.

Voltam, most harmadikszor, először azért
mivel pestiskor az Férjem elszökött, s
azzal vádoltak, hogy meg öltem, de mivel
az uram élt, megszabadultam.
masodszor, boszorkánysággal
vádoltattam, most pedig 'a mint felyebb
feleltem.

Bizony nem vagyok én.

én nem vittem.

Bizony nem mentém, és görényt sem
vittem.

én nem tettem,¹⁵⁶ söt akkor
Keresztesben,¹⁵⁷ Zemplen vármegyébe 'a
vásárra vóltam.

6. Kardos Mihályné Mátyusi Katalin ellen tett tanúvallomások jegyzőkönyve

Székely, 1760. február 1.

MNL SzSzBVmL IV. A. 1. b. Fasc. 61. No. 665.

Anno 1760. Die 1^a Mensis February in Possessione Székely peracta Inquisitio Ma-
gistratualis modo sequenter et quidem

De eo utrum!

Mostan a Kállai Tömlöczben raboskodó, de másként ide Székelybe való, Mátyusi Katá-
nak, Néhai Kardos Mihály özvegyének minemü boszorkányságait és eördöghi Mester-
ségeit tudgya, látta a' vagy hallotta a' Tanu le tött hiti után vallya megh?

¹⁵⁶ Előtte lehúzva: „volt”.

¹⁵⁷ Keresztes (ma: Mezőkeresztes) Borsod vármegyei település (H). A gyanúsított tévesen nevezi Zemplén vármegyeinek.

Primus Testis Eva Bardell Consors Joannis Korler Educillatoris Perillustris¹⁵⁸ Domini Michaelis Zoltány in Territorio Székelyiensi degens Annorum circiter 23 jurata examinata fatetur sequenter, e Tanunak Mátyusi Kata Kardos Mihályné adós volt két forintyával egy PetákJával bor árába, s hogy megnem vehette rajta tehát az Aszszonytúl Ember kért a kívül megh zálogolhassa, valamintis reggel megh zálogolta, s éczaka elő álom tájba, ketten lakván e Tanu egy házba a Tekintetes Zóltány Mihály Ur juhásznéjával noha ugyan már lefeküdtek volt de nem aludtak, s e Tanunak az Ágy Lábánál a gyertya éget a Juhászné Agy fűjénél pedigh Mécs éget, s egyszer Nagy zörgést hallának, s e Tanu azt gondolta, hogy valami borivók jönnek mint ha Lovasok löttek volna, s a Pitvarba Macska Mormolás eset, Mátyusi Kata az Ajtón bement, egy fél szalonna lévén a Hátán, s egy agos vagyon a Házba a Mestergerenda alatt, a mellé állott Szalonnástúl, s a Juhászné megh szólította mondván Kati néni adgyon Kend egy kis szalonnát, s Mátyusi Kati azt felelte a Juhásznénak halgas Kutya adta annak a menykütül szakadt Évának hoztam. Akkor asztán e Tanunak a Ládája elibe csapta, de minekelötte a szalonnát le csapta volna tehát egy darabott el szelt belölle s a hóna alá tötte magának, s ki csapván a Láda elibe a szalonnát mind maga eltünt, mind a szalona, Más éczaka ugyan elő álomkor ismély a Kürtön¹⁵⁹ mént bé a Házba, s akkor sem aludott sem e Tanu, sem pedigh a Juhászné, s akkor is gyertya éget a Házba, s világos volt az egész Ház, s egy Nagy görént hozott a kezébe amint egy Nagy Macska, s a Juhászné gyermekének a böcsöjéhez ütötte háromszor, s meg a Juhászné megh szállította e képpen mondván Ugyan Kati néni miért nem hagy Kend nekem békét, hiszen nem vétettem én Kendnek semmit, s azzal asztán megént vissza ment ugyan a Kürtön ki. *Authenticata Confirmata cum Delinquente Testis fassionem suam ac oculum Delinquentis confirmat, delinquens autem per totum negat.*¹⁶⁰

Secunda Testis Katharina Orosz Consors Thomae Parver Opilonis¹⁶¹ Perillustris Domini Michaelis Zóltán in Possessione Székely Annorum circiter 25. jurata examinata fatetur E Tanu az első Tanuval lakik egy házba a Tekintetes Zóltány Mihály Uram Csárdáján, s egy éczaka elő álomkor e Tanunak az ágy fűjénél mécs éget, s az első tanunak pedigh az Ágy Lábánál gyertya éget, s jó világos volt a Házba, s egykor Nagy dörgést hallottak kin a Ház előtt, s azután pedigh a Pitvarba Nagy Macska mordulást, s azonba Matyusi Kata Kardos Mihályné bejött a Házba a Hátán egy fél szalonnát hozván, s egy ágos vagyon a Házba a gerenda alatt, s amellé állott, s e Tanu megh szállította mondván Kati Néni agyon kend egy darab szalonnát, s azt felelte e Tanunak Mátyusi Kata hallgas¹⁶² kutya atta, annak a mény kütül születet Évának hoztam, mert minditig jár reám az adósságot kéri, s azonba egy darabot szelt a szalonnábúl, s a hóna alá tötte, s a többit az első Tanunak a ládája elibe csapta, s azzal mind maga szalonnája elveszet, s Nagy ajtó

¹⁵⁸ Educillator (latin): italmérő, kocsmáros.

¹⁵⁹ Kürtő: kémény.

¹⁶⁰ Lapszéli feljegyzés. A tanú hitelesíti és megerősíti saját vallomását, amikor a vádlottal szembesítik, a vádlott pedig mindent tagad.

¹⁶¹ Opilio: juhász (latin).

¹⁶² Elötte lehúzva: „eb agyék”.

csattanás, zörgés csattogás eset, macskák mormolása, s akkor osztán e Tanu igen megh rettent, s megh félemlert, más nap osztán be mentek Tekintetes Zoltán Mihályné Asszonyhoz s éczakara Embert kértek s a Béressét hozzájuk küldötte, s már félelembé lévén, nem mert aludniis, hasonló képpen világítottak mint az első éczaka, s egyszer Mátyusi Kata bébuja a Kürtön egy Nagy görinyt hozván a Kezébe, s e Tanu gyermekinek a böcsőjéhez hozzá ütötte háromszor, hogy igen Nagy budösséget csinált a Házba, s azután ismegh vissza ment ugyan csak a Kürtön ki, s e Tanujék a Bérest alig tudták fel költeni csak mormolt azis sokáigh, hanem igen késüre eszmélte felmagát, s a nyakát kezdette fájtatni mondván én nye be fáj a Nyakam, de hogy e Tanujék Mátyusi ott létét mondták a Béresnek nem hitte. *Authenticata Confirmata cum delinquente, testis Fassionem suam ac oculum delinquentis confirmat Rea delinquens autem per omnes circumstantias negat.*¹⁶³

Tertius Testis, junior Joannes Nyiri, Incola Possessionis Szekely Annorum circiter 18. juratus examinatus fatetur. E Tanut Mátyusy Kata, az el mult Karácsonba Esztendővel Lovának fogta, s emlékezik arra, hogy eöket a sövényhez sorba kötözték, és Mátyusi Kata, több Társaival edjütt egy keskeny hoszszú Házba edjütt bé mentek, s ott asztolhoz ülven ettek, ittak, vendégeskedtek, azután osztán ki ki maga Lovára ült, Mátyussy Kata is, e Tanura ülven haza mentek; a midön osztán e Tanút annyira el rongolta vólna, hogy már éppen csak nem az eszébül is ki tantorodott, s Mátyussi Kata felöl Attyának s Annyának vele történt dólgozat beszélte vólna, tehát, Mátyusi Kata, hol a Ház falát csak nem reá düjtötte, hol eleibe állott, egy felöl is más felöl is, kegyetlenül acsarkodván reá, fenyegette, hogy szellyel szaggatya, azután osztán, e Tanú, a midön magához tért vólna egészegében, tehát Mátyusi Kata hozzá ment, s azt kérdezte e Tanútúl, mondván azt hallom hogy én felölem azt mondog, hogy én a falt majd reád törtem, hogy cselekedném én azt, mikor te nékem Atyámfia vagy? s e Tanú Szemébe is Mátyusi Katinak azt mondogta, bizony én mostis azt mondom szemébe is Kendnek, hol a falt, majd reám düjtötte kend, hol az Ágashoz állott, hol pedig a Ládához, ugy fenyegetett, s acsarkodott reám, hogy majd öszve szaggat, s arra azt felelte Mátyusi Kata e Tanúnak, hogy csak az én képmbe jártak az eördögök, nem én cselekedtem.

Quartus Testis, Andreas Orosz Incola Possessionis Székely Annorum circiter 44. juratus examinatus fatetur. E Tanú Ibronyban¹⁶⁴ Lakozó Szabó Jánosnak atta vólt a Leányát, s a Legény meg romolván a feleségét az Attyához vissza küldötte, s e Tanu osztán tudakozta Szabó Jánost mi okra való nézve küldötte volna vissza a Leányát, s Szabó János e Tanunak azt felelte, hogy Mátyusi Kati rontotta vólna megh, s e Tanu Mátyusi Katihoz el ment, kérte¹⁶⁵ Mátyusi Katát, hogy gyógyitaná meg a Vejít meg fizetné, s Mátyusi Kati e Tanunak azt felelte: Tudom én, mi baja van, ha egy meszszely bort ad Kend, majd én abba orvosságot csinállok, s el viszem neki, s meg adom innia, semmi baja, nem leszsz, *Authenticata Confirmat, confrontatus Fassionem confirmat, Delinquens*

¹⁶³ Lapszéli feljegyzés. A tanú hitelesíti és megerősíti saját vallomását, amikor szembesítik a vádlattal, a vádlott pedig ezt minden körülmények között tagadja.

¹⁶⁴ Ibrony (ma: Nyíribrony) Szabolcs vármegyei település (H).

¹⁶⁵ Elötte lehúzva: „hogy kérdezte Mátyu”.

*non negat addendo pro ratione, quod Joannem Szabó gonorrhoeam in genitalibus habentem curare voluerit, petroselina cocta in vino.*¹⁶⁶ e Tanu az egy Meszszely bort meg vette Mátyusi Katinak, s Ibronyba Szabó Jánosnak a bort elis vitte, de semmit sem használt neki, s mostis Mátyusi Katira kiált, s a Tömlöczhöz is járt hozzá, hogy gyógyiccsa meg, mert eö ötte meg.

Quae taliter peracta Anno Die et Loco superius denotatis submittitur.

Inclyti Comitatus de Zabólcs
ordinarius Judex nobilium
Stephanus Jékey manu propria
Ejusdem Inclyti Comitatus Jurassor
Joannes Bégányi¹⁶⁷ de Eadem manu propria

Quinta testis Juditha Nyiri Relicta Martini Szabó in Possessione Ibrony degens Annorum circiter 50. jurata examinata fatetur e Tanunak meg romlott a fija éppen a Lakodal-mába a mellyet nem egyébnek ha nem tulajdon Mátyusi Katinak tulajdonitanak mind azok Valakik e tanú fíját ismerik, s kérte e Tanu, s vendégelte Mátyúsi Katit, itallal, étellel, hogy gyógyiccsa megh a fíját, s fogadta is, hogy igenis megh gyógyityya, és ha meg nem gyógyithatná tehát bizonyosok legyenek benne hogy a felesége atyafíját rontották megh, s adott vóltis valami orvosságott e Tanu fíjának amelytül igen rosszszúl vólt, és felettéb hányt tölle, s kérdezte osztán e Tanutúl, hogy a fija miként vagyon, s e Tanu azt felelte, hogy igen rosszszul mert csak a sok hányás térszi, s Mátyusi Kati azt felelte hogy ugy kel néki mert nincs¹⁶⁸ olyan kötés, akit ki nem hányatok vélle, s kötötte is, de semmitsem használt, söttinkább rosszabbúl vólt az orvoslása után annyira,¹⁶⁹ hogy meg csak a járó ereje sem vólt, hanem Samszonyba¹⁷⁰ hordozták, s ott vótt magába könnyebítest.

Sextus Testis Joannis Szabó in Possessione Ibrony degens Annorum circiter 24. juratus examinatus fatetur, e Tanu meg házasodott, s 'a Székelyben lakozó Orosz Andrásnak a Leányát vötte el, s Ibronyba haza vitte, s Mátyusi Kati más nap reggel Székelbül által ment Ibronyba, s a Vendégek közzül hijta ki e Tanunak a feleségét e képpen gyereki Bori megh hólt az Anyád s a vendékek reá kiáltottak e Tanu feleségére, hogy ne mennyen ki olyan ros z Aszszonynak a hívására, mert ha igaz vólna nem eötet külték vólna hanem jobbat eö Nálla, s nem is eresztették, s e Tanuis eöszve pírಂಗatta s boszorkánozta Mátyusi Katit, s mások hasonló képpen a kik esmerték, s dörögöve morogva elment onnét, s azután osztán csak hamar oly nyomoruságba eset, hogy eppen mind természetiben éppen el bomlott mind pedig az erejétül úgy megh fosztattatott, hogy semmi dól-gott nem tehetet, s azután hozzá ment e Tanu, s kérte, s reménlte hogy tegyen jótt vélle,

¹⁶⁶ Lapszéli feljegyzés. A vádlottat szembesítették a tanúval, a vádlott nem tagadta az elhangzottak, hozzá-tette azonban, hogy Szabó János gonorrhoea nemi szervét akarta gyógyítani, s e célból borban petre-zselymet főzött. A szifilisz gyógyításának történetéhez: RÓZSA, 2012, különösen: 17.

¹⁶⁷ Bégányi János (*Joannes Bégányi*) Szabolcs vármegye esküdteje.

¹⁶⁸ Elötte lehúzza: „minden kötést ki hány magából”.

¹⁶⁹ Elötte lehúzza: „hanem”.

¹⁷⁰ Sámson (ma: Hajdúsámson) Bihar vármegyei település (H).

s akkor osztán annyéra való könyebitést tött vólt e Tanun, *Authenticata Confirmat confrontatus cum deliquente: testis confirmat Fassionem suam ad oculum deliquentis; haec authem, semet potum contra gonorrhoeam binis vicibus dedisse non negat*¹⁷¹ hogy dólgozgatni is kezdet vólt, de megén nem sok üdö mulva ismég olyan rosszszul kezdet lenni hogy tellyességel nemis dólgozhatot, s Sámsonyba vittette osztán magát szekeren mert gyalogh nem járhatot, valami Orvos Aszszonyhoz, s az azt mondotta e Tanunak¹⁷² mihént¹⁷³ be lépet a Házba no jó Nemzecségbe házosodtal, s e Tanu azt mondotta jól mongya kend édes Aszszonyom, s e Tanunak többet nemis engedet szóllani, hanem azt mondotta hogy az a göró főző¹⁷⁴ Mátyus Kati vesztetmeg Orosz Jánosné a Bába s Ila tudniillik Abrahamné, s e Tanunak a Battyais odavólt Hatházrúl,¹⁷⁵ s meg e Tanunak a Battya az mondotta Orvos Aszszonynak fűrösztie Már kend édes Aszszonyom, s ara azt felelte az Orvos Aszszony ha meg fűesztem nem viszed lelekbe Hatházra megh hal valamint se nem fűeszttette se nem kötötte e Tanu hanem innya adott, s ahoz az Aszszonyhoz háromszor járt Debreczenbe¹⁷⁶ és Patakon¹⁷⁷ is a Doctorokhoz járt s költöt valami kevés jobbulását ugyan érzi, de mostis Nyomorúlt, s Felesége sem lakik vélle, s mikor e Tanu leg először gyógyította *Matyusi Kati*¹⁷⁸ azt mondotta e Tanunak laddé te Kutya megh szidtál, de többet meg ne szigy e Tanu azt felelte de hogy szidom Kendet, Kati Néni, akkor sem cselekedtem volna de mások ingerlettek reá.

7. Perfelvétel Kardos Mihályné Mátyusi Katalin ügyében

Nagykálló, 1760. december 5.

MNL SzSzBVmL IV. A. 1. b. Fasc. 61. No. 665.

Anno 1760 Die 5ta Mensis Decembris sub sede Captivorum Magistratualium in Oppido N Kálló continuatim celebrata

Levata est Causa

Egregii Josephus Niczky de eadem, qua tamen Inclyti Comitatus hujus de Szabolcs Ordinarius Fiscalis velut A. contra et adversus invinculis Personaliter adstantem Catharinam Mátyusi relictam Michaelis Kardos, ex gremiali Possessione Székely, hinc ad carceres Magistratuales veneficii criminis ream deductam ut I. Actio sequentibus proponitur Qualiter eadem sepositis tam Divinis, quam humanis legibus, earundemque severitatibus, superstitione Magicis artibus Divinae Naemesis Omnipotentiam

¹⁷¹ Lapszéli feljegyzés. A tanút szembesítették a vádlottal, ekkor a tanú megerősítette vallomását; a vádlott nem tagadta, hogy kétszer is ő maga adott italt gonorrhoea ellen.

¹⁷² Utána lehúzza: „no jó”.

¹⁷³ Értsd: mihelyt.

¹⁷⁴ Göró főző: kórófőző. Utalás a kuruzslásra, a nem szakszerű betegellátásra.

¹⁷⁵ Hatház (ma: Hajdúhadház) hajdúváros (H).

¹⁷⁶ Debrecen Bihar vármegyei település (H).

¹⁷⁷ Sárospatak, Zemplén vármegyében (H).

¹⁷⁸ Utólagos betoldás.

abnegando, anno modo currenti 1760. Die et Mense sibi optime cognitis, in Educillum perillustri Domini Michaelis Zoltány, primo quidem per postes, dein vero per Caminum intrando, Pacto Demonis implicito, ibique malevolo Demonis suasu gravissima quaeque facere ac taliter supremi Nominis iram in se provocare, haud verita fuisset, quibus perpetratis rursus per Camenum egredi, arte superstitiosa sicque superstitionem continuasse nil pensi duxisset.

Cum autem atrox hoc crimen praxi Criminali jam passim recepta ejusque rei, et reae igne finiendi finiendaeque venient, articulis Novellaribus 11, 12, 1723 hoc¹⁷⁹ etiam id confirmantibus, dum vi producti sub Littera V. authenticandi, Actionatum Crimen probaret Actor eo inhaerendo, cupit adstanti poenam praxi et Legi conformem dictari, etc. V. V.

Pro Levatatenus nominata personaliter adstante Invinculata I. praetensi criminis Magiae rea Egregius Michael Czikó praelibati Incltyi Comitatus Captivorum Magistratualium Advocatus, Ut praerecta Magistratualis actio finem consequatur, et Invinculata I, pactitae poenae [!] digna judicetur 1mo Crimen Magiae ope Demonis practicari posse

2do probato Magiae crimine, quod Invinculata I. in conformitate Actionis expositae, fere nocta per Januam intrando primo, altera vero vice per Caminum domum, sive Educillum primae testis ingrediendo criminis Magiae ream et per hoc Demoni illicite associatam fuisse, semet fecerit, Probari petit, qualitas enim Educilli illius quod Invinculata I. per Caminum Ingressa fuisse praetenditur, publicae notorietatis est; et nemo non videtur sine omni ope diabolica, sive per Januam quid alioquin naturale est, sive per Caminum ingredi posse, Nec enim fatentur testes, eam occlusa Janua intrasse. Sed nec fassionem suam, quo tempore praetensus Magiae actus commissus sit, determinant, ut a certitudine temporis inferri posset, Januam oclusam debuisse fieri. Si enim de aestate fuit praetensus casus, Januam qua ingressa esse praetenditur, apertam fuisse praesumi rationabiliter debet, et consequenter per eam sine omni ope diabolica ingredi potuisse, extra omnem difficultatem est. Quod autem evanisse dicatur, etiamsi per omne inconcessum probaretur, ex eo tamen eandem Demoni associatam esse inferri nequiret, nec argumentum ad Magiae Crimen probandum turpis Ratio est, quia arte quoque naturali hominem homini invisibilem reddi posse legitur. Tertius et quintus in ordine testes, quia authenticati non essent, consequenter juxta Cap 1^{mi} Quaestionibus 10 et 11ae Kithonich¹⁸⁰ ad probandum actionatum praetensum Magicum actum nihil conferrent, de illorum fassione agere non est opere praecium. Quod autem quarti et sexti Fassionem testium concernit, siquidem ex illa, ad remonstrandum Magicum actum nullum depromi posset argumentum, petit Invinculatae I. absolutionem et V. V.

¹⁷⁹ 1723. évi XI. és XII. törvénycikk a halálítéletekről. Ezekben egyébként nem kerül említésre a mágia bünténye.

¹⁸⁰ Kithonich János (1560–1634) jogtudós eljárásjogi (perrendtartási) kézikönyve, a *Directio Methodica* (1619). A hivatkozott részek: Quaestio decima. Jus quotuplex est: et unde dicitur? X. kérdés. Az Igaz, avagy a Törvény hányféle, és honnat mondatik? és Quaestio undecima. Quomodo differunt haec tria Jura? XI. kérdés. Ez három említett Törvények különbözőnek egymástól?

Pro A. Absolvi invinculata nequit, nam Testes in ordine binae equaliter faterentur adstantem portas larido humeris appente superstitiose ingressam fuisse, quod vero superstitiosa sit ingressa inde patet, quod nec Janua Striperit, nec alter quispiam motus Concitatus sit, Supernaturalis ingressus hic non nisi ope Daemonis evenit, haec omnia Eva Barder et Catharina Orosz confitentibus quin hoc quoque perhibent, quod eo tempore rursum per Caminum domum subintraverit, qua Superstitiosa acta in Confirmate actionis puniantur.

Pro I. Ex praemissa Domini Fisci Magistrualis argumentatione partem I superstitiose Daemoni associatum esse non evincitur, per hoc enim quod per januam et Caminum, portatis secum rebus ingressa sit domum, ut venefica dicatur, probandum venit illud naturaliter fieri non potuisse; quod janua non stripuerit, nulla est proba ad superstitionem, quam plures enim januas sine strepitu verti experientia docet, quod autem inordinato modo Caminum ingressam testes fateantur, nullum est supernaturalis Magiae argumentum, potuit illa Invinculata I aliquo ne fors odio inducta ad exterrendas testes atque adeo ad explendum praemeditatum suum odium naturaliter facere, aut vero humani generis inimicus assumpta Invinculati I forma, testibus infessus esse, si enim haec Invinculata I fuit, profecto corpus habere debuit, cur non in instanti eam testes-comprehenderunt, cur non comprehensam ligarunt. Defectus confusi ingenui sunt illa, et profecto Mulieribus tantum convenientia, quae in fassionibus suis dicunt, quarum consuetudo est de ad maturiorem aetatem pervenientibus Anis sinistre cogitare, sibi impressionem facere ac taliter Daemoni adtentandum locum dare, illud idem pluribus docentibus exemplis. Pro eo, ne infelix haec misera Mulier ultronec carceribus maceretur indemnis, et pro praestitis beneficiis in eos testes, quartum nimirum et sextum, quos etiam si ex asse non potuit, saltem sanare allaboravit, ultronec innocens injuriatur, ejusdem absolutionem humillime instat, et praestolatur.

Pro A. Quod si status, et conditio adstantis observentur, certe actio etiam probatur, nam semel jam aliquot ab hinc annis Torturae gradibus, omnibus submissa vix in flammis data est, vel hinc Testibus duobus non dormientibus Conditionis bonae hominibus perhibentibus, impugnat naturae naturaliter postes, quem piam absque strepitu ingredi posse, tanto magis dum cum eis dorsum suum praegrandi frusto Laridi onerat, repugnat Caminum ingredi posse nisi ope Daemonis hoc fiant, sed et ex aliis circumstantiis eveniret adstantem pactum cum Demone evidenter habere hinc Cupit ut supra.

Pro I. obversa ab adverso Tortura Partem I. non aggravat, verum potius alleviat. Ratio est. Quia eorum etiam innocentia ejusdem eveniente absoluta habetur, quare petit ut supra, praetensos actus illis Supernaturales, et ope demonis patratos fuisse haud probaretur. In casum vero eum, quo praeter spem et opinionem adversam sententiam audire deberetur, ad Sacratissimae Suae Majestatis Gratiam et opem confugit veniamque delicti sui imploratur.

Deliberatum est

Actibus in inquisitione sub litera V. producta contentis, in circumstantiis domus, ubi corpus delicti patratum fuisse praetenderetur, naturaliter quoque possibilibus atque adeo crimem magiae non inducentibus Invinclatum I. a poena quidem ordinaria absolvi, ab scandalum nihilominus reiteratum e gremio Comitatus relegendam decerni.

/A vád szerint Kardos Mihály özvegye, Mátyusi Katalin – aki boszorkányság bűne miatt a vármegye tömlöcében raboskodik –, az isteni és emberi törvényeket megtagadva a mágikus tudománynak adta magát. Az ördöggel szövetségbe lépve és az ördögtől vezérelve követte el bűnét, a kéményen keresztül behatolva Zoltány Mihály italmérőjébe. Az ügyész a vádat az első két tanú állítására alapozta, miszerint természetes módon nem tudott volna a kéményen keresztül a házba bejutni, ők pedig Kardos Mihályné megjelenésekor ajtónyikorgást nem hallottak. A harmadik és ötödik tanú vallomása nem bizonyult elegendőnek a mágikus cselekmény bizonyításához, ellentétben a negyedik és hatodik tanú által elmondottakkal. Az asszony mellé kirendelt ügyvéd azzal védekezett, hogy nem bizonyítható a mágikus cselekmény csupán azzal, hogy a tanúk nem hallották az ajtó nyikorgását Kardosné megjelenésekor. A negyedik és hatodik tanúvallomásra reflektálva kiemelte, hogy Kardosné gyógyító szándékkal segített Szabó Jánoson. Mindezeknél fogva az asszony felmentését kérelmezte. Az asszonyt végül felmentették, de az ítéletben foglaltak szerint kiutasították a vármegyéből./

Rövidítések és irodalomjegyzék

MNL SzSzBVmL

IV. A. 1. b.

Magyar Nemzeti Levéltár Szabolcs-Szatmár-Bereg Vármegyei Levéltára, Nyíregyháza

Megyei Törvényhatóságok, Szabolcs Vármegye Nemesi Közgyűlésének iratai, Közgyűlési iratok (Acta politica)

*

BALOGH

2003

Nagybányai boszorkányperek, szerk. BALOGH Béla, Budapest, Balassi Kiadó, 2003. (A magyarországi boszorkányság forrásai, Várostörténeti források, 1.)

BESSENYEI

1997

A magyarországi boszorkányság forrásai I, szerk. BESSENYEI József, Budapest, Balassi Kiadó, 1997.

- BESSENYEI
2000 *A magyarországi boszorkányság forrásai II*, szerk. BESSENYEI József, Budapest, Balassi Kiadó, 2000.
- BOGDÁN
1991 BOGDÁN István: *Magyarországi ür-, térfogat-, súly- és darabmértékek 1874-ig*, Budapest, Akadémiai Kiadó, 1991. (Magyar Országos Levéltár kiadványai, IV., Levéltár- és történeti forrástudományok, 7.)
- BRANDL–TÓTH G.
2016 *Szegedi boszorkányperek 1726–1744*, szerk. BRANDL Gergely – TÓTH G. Péter, Budapest–Szeged, Balassi Kiadó 2016. (A magyarországi boszorkányság forrásai, Várostarténeti források, 5.)
- HAGENTHURN
2010 *Segesvári boszorkányperek*, szerk. HAGENTHURN Endre, Budapest, Balassi Kiadó, 2010. (A magyarországi boszorkányság forrásai, Várostarténeti források, 2.)
- KLANICZAY–
KRISTÓF–PÓCS
1989 KLANICZAY Gábor – KRISTÓF Ildikó – PÓCS Éva: *Magyarországi boszorkányperek, I–II, Kisebb forráskiadványok gyűjteménye*, Budapest, MTA Néprajzi Kutatóintézet, 1989.
- KOMÁROMY
1910 *Magyarországi boszorkányperek oklevéltára*, szerk. KOMÁROMY Andor, Budapest, Magyar Tudományos Akadémia, 1910.
- MNL
Magyar Néprajzi Lexikon, III, K–Né, főszerk. ORTUTAY Gyula, Budapest, Akadémiai Kiadó, 1980.
- PAKÓ–TÓTH G.
2014 *Kolozsvári boszorkányperek 1567–1743*, szerk. PAKÓ László – TÓTH G. Péter, Budapest, Balassi Kiadó, 2014. (A magyarországi boszorkányság forrásai, Várostarténeti források, 4.)
- RÓZSA
2012 RÓZSA Anett: *A szifilisz gyógyszereinek története a kezdetektől napjainkig*, Budapest, Semmelweis Egyetem, 2012.
- SCHRAM
1970 *Magyarországi boszorkányperek, I–II*, szerk. SCHRAM Ferenc, Budapest, Akadémiai Kiadó, 1970.

- SCHRAM
1982
Magyarországi boszorkánypercek, III, szerk. SCHRAM Ferenc, Budapest, Akadémiai Kiadó, 1982.
- TÓTH G.–NÉMETH
2011
Soproni boszorkánypercek 1429–1702, szerk. TÓTH G. Péter – NÉMETH Ildikó, Budapest, Balassi Kiadó, 2011. (A magyarországi boszorkányság forrásai, Várostörténeti források, 3.)
- TÓTH G.
2020
TÓTH G. Péter: *Boszorkánypánik és babonatéboly*, Budapest, Balassi Kiadó, 2020. (Vallásantropológiai tanulmányok Közép-Kelet-Európából, 8.)
- ÚMTsz
Új magyar tájszótár, IV. N–S., szerk. B. LŐRINCZY Éva – HOSSZÚ Ferenc, Budapest, Akadémiai Kiadó, 2002.
- VARGA
2019
VARGA Mónika: *Az evidencialitás kifejezéseiről boszorkánypercekben: következtetés, értékelés és újraértékelés*, In: *Jelentés és nyelvhasználat*, 6. (2019) 1. sz. 99–127.